

Araştırma Makalesi / Research Article

SELANİK VAK'ASI'NIN ORTAYA ÇIKIŞI VE TEPKİLER (1876)

Zabir ACER¹

Öz

Helen adında bir Bulgar kızı ihtida etmek amacıyla 5 Mayıs 1876'da Avrethisarı'ndan köy imamı, bir Arap kadın ve annesiyle birlikte Selanik'e gitmek üzere yola çıkmıştır. 6 Mayıs 1876'da Selanik istasyonuna gelen Helen resmi işlemlerini yapmak üzere hükümet konağına gitmek isterken, Selanik'teki Amerikan Konsolosunun da kışkırtmasıyla harekete geçen Rum ve Bulgar gruplar tarafından feracesi ve yaşmağı yırtılarak kaçırılmıştır. Bunun üzerine olayı protesto etmek isteyen Müslümanlardan oluşan kalabalık bir grup önce hükümet konağının önünde toplanmış ve daha sonra Selim Paşa Camiinin önüne gelmiştir. Burada bir tahrik sonucunda Fransız Konsolos Jules Moulin ile Alman Konsolos Eric Abbott kalabalığın saldırısını uğrayarak linç edilmiştir. Bu nedenle Fransa, Almanya, Rusya, Avusturya ve İtalya oldukça sert bir tutum takınarak hemen savaş gemilerini Selanik Limanı'na göndermişler ve Osmanlı Devleti'yle ilişkilerini askıya almışlardır. Böylece makalenin konusu uluslararası bir krize dönüşen Selanik Vak'ası'nın nasıl gerçekleştiğini, olayın ardından başta konsolosları öldürülen Fransa ve Almanya'nın ilk tutumları olmak üzere diğer batılı devletlerin tepkilerini, çaresiz kalan Osmanlı Devleti'nin nasıl mahkeme kurduğunu ve olayla ilgisi olanları nasıl cezalandırdığını, Osmanlı Devleti'nin dış baskılardan kurtulmak için öldürülen Fransa ve Almanya Konsoloslarının geride kalan ailelerine ne kadar tazminat ödediğini ve bu vak'anın bastırılması sırasında emeği geçenlere hangi taltifleri verdiğini çoğunlukla Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden edindiğimiz belgeler olmak üzere diğer kaynaklardan da faydalanarak ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Selanik Vak'ası, İhtida, Osmanlı Devleti, Almanya, Fransa, Rusya.

THE EMERGENCE OF THE SALONIKA EVENT AND REACTIONS (1876)

Abstract

On May 5, 1876, Helen, a Bulgarian girl from Avrethisarı, travelled to Thessaloniki with the village imam, an Arab girl, and her mother intending to convert to Islam. Upon her arrival at the Thessaloniki train station on May 6, 1876, The Greek and Bulgarian gangs abducted Helen as she was proceeding to the Government House to complete the official conversion process. During the abduction, her clothes and veil were torn, an act that -coupled with the involvement of the American Consulate- served as a major provocation. In response a crowd of Muslims who wanted to protest the event gathered together and walked to Selim Paşa Mosque. Amidst the escalating tension, the French Consul Jules Moulin and the German Consul Eric Abbott were lynched by the mob. Following this incident France, Germany, Russia, Austria and Italy adopted a hard stance sending warships to Thessaloniki Port and temporarily suspended their relations with Ottoman State. This article examines how the "Thessaloniki Event" evolved into a international diplomatic crisis. Using various archival documents, particularly from the Ottoman Archives, it analyzes the reaction of Western powers especially France and German whose consuls were killed, the judicial process established by the Ottomans to punish the perpetrators, the indemnity paid to the families of the victims to mitigate external pressure, and the rewards granted to officials who served in suppressing the unrest.

Keywords: The Salonika Event, Conversion, Ottoman State, Germany, France, Russia.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, zabir.acer@dpu.edu.tr, ORCID: 0009-0003-3901-4629
Başvuru Tarihi (Received): 01.11.2024 **Kabul Tarihi** (Accepted): 27.01.2026

Giriş

Balkan yarımadasındaki yolların denizle bağlantısının kesişme noktasında yer alan Selanik şehri M.Ö. 316 yılına kurulmuş olup, I. Murad döneminde 1383-1387 yılları arasında yapılan kuşatmalardan sonra Bizans'tan Osmanlı Devleti'ne geçmiştir (Delilbaşı, 1987, s. 76-77). Fetih sonrasında Rumeli'de iskân edilen yörük nüfusun en yoğun görüldüğü şehir Selanik olmuştur. Hatta Anadolu Yörüklerinin beyi İstanbul'da olmasına rağmen, Rumeli Yörüklerinin beyi Selanik'te bulunmuştur (Gökbilgin, 1957: s.74). Ankara Savaşı'nın ardından şehir Bizans'a verilmişse de Çelebi Mehmet tarafından 1413'te Osmanlı egemenliğine geçmiştir. Ancak bu durum çok uzun sürmemiş ve kısa bir süre sonra Selanik Venediklere geçmiştir (Uzunçarşılı, 1988, s. 149; Bayram, 2009, s. 11). II. Murat 1430 yılında Anadolu Beylerbeyi Hamza Bey'le birlikte Selanik'i Venediklilerden geri aldıktan sonra Vardar Yenicesi ve diğer şehirlerdeki Türkleri getirerek iskân ettirmiştir (Uzunçarşılı, 1988: s. 409-410). Selanik 1430'dan 1912 yılına kadar Osmanlı hakimiyetinde kalmıştır. 1478 tarihli mufassal tahrir defterine göre Selanik'in %58,5'i Hristiyanlardan ve %41,5'i Müslümanlardan oluşmakta olup, yüzyılın sonlarına doğru Musevilerin de kente yerleşmesiyle demografik yapıda önemli değişiklikler meydana gelmiştir. 1567-1568 mufassal tapu tahrir defterine göre ise Selanik'in %13'ü Hristiyanlardan, %26'sı Müslümanlardan ve %6'sı Musevilerden oluşmuştur. Şehrin demografik yapısında meydana gelen bu değişiklikte kentin ihracat ve ithalat limanı olması, uygulanan sürgün politikası ve Katolik ülkelerden kovulan Yahudilerin Osmanlı Devleti'ne sığınması etkili olmuştur (Delilbaşı, 1987, s. 90-92).

1789 Fransız İhtilali sonrasında ortaya çıkan milliyetçilik akımı Osmanlı Devleti gibi çok uluslu toplumlardan oluşan imparatorlukları derinden etkilemiştir. 19.yüzyılın ikinci yarısından itibaren Avrupa devletleri, İngiltere ve ABD Bulgarların bağımsızlığına kavuşmaları için her türlü desteği vermekten çekinmemişlerdir. İngiltere ile ABD'nin yapmış olduğu propagandalar sonucunda 1876 Bulgar ayaklanması ve Makedonya'daki eşkıyalık faaliyetlerinde Osmanlı Devleti suçlu gösterilmeye çalışılmıştır (Tepekaya, 2013, s. 1033). Osmanlı Devleti hâkimiyetine giren Bulgarların yaptığı ayaklanmalar, bölgede yaşayan Müslüman halka karşı sistematik bir katliam hareketine dönüşmüştür (Bağçeci, 2014, s. 213-215). Bu bağlamda Osmanlı Devleti Makedonyalı ve Bulgar komitacıların isyan faaliyetlerini yakından izlemiştir. Daha sonra ortaya çıkan gelişmeler neticesinde Ayastefanos Antlaşması'yla büyük bir Bulgaristan kurulmuşsa da İngiltere ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu bu duruma karşı çıkmıştır. 13 Temmuz 1878 tarihli Berlin Kongresi'yle Bulgaristan Osmanlı Devleti'ne bağlı bir prenslik haline gelmiştir (Acer, 2011, s. 20, 217).

İstanbul'un bir parçası olarak görülen Selanik şehri 1912 yılına kadar çok kültürlü nüfusuyla Osmanlı Devleti'nin Avrupa'ya açılan önemli şehirlerinden birisi olmuştur. I. Balkan Savaşı sırasında Yunan birlikleri güneyden, Bulgar kuvvetleri de kuzeyden Selanik'e doğru ilerlemiştir. İki ordunun şehre yaklaşması üzerine Vali Hasan Tahsin Paşa 26 Ekim 1912'tarihinde Selanik'in kontrolünü Yunan ordusuna devretmiştir. 1913 tarihli Bükreş Antlaşmasıyla ise Selanik'in Yunanistan'a ait olduğu onaylanmıştır (Kiel, 2009, s. 352).

1. Selanik Vak'ası

Selanik, 19.yüzyılda farklı din ve inançlara sahip insanların birlikte yaşadığı bir şehirdir. Müslüman gayrimüslim ayrımının belirgin olarak yapılmadığı şehirdeki etnik gruplar Osmanlı hoşgörüsü içinde beraberce yaşamışlardır (Cerasi, Çev: Ataöv, 2001, s. 53). Osmanlı Devleti üzerinde Hersek ve Bulgar ayaklanmalarının da etkisiyle Avrupalıların baskısının arttığı bir sırada Selanik Vak'ası gerçekleşmiştir (Aydın, 2005, s. 39-40). Balkanlardaki milliyetçilik ve slaviclik gibi akımların etkisiyle ortaya çıkan bu ayaklanmaları Bâbiâli önlemeye çalışmışsa da başarılı olamamıştır (Uçarol, 2008, s. 365). 6 Mayıs 1876 tarihinde gerçekleşen Selanik Vak'ası, bir Bulgar

kızın ihtida² etmek amacıyla ferace giyip yaşmak takarak Müslüman kıyafetiyle Avrethisarı'ndan Selanik İstasyonu'na gitmek üzere 5 Mayıs 1876 tarihinde yola çıkmasıyla başlamıştır. Helen'in ihtida amacıyla hareket ettiğini açıkça beyan etmesi üzerine, biri Yahudi diğeri Hristiyan olan iki memur tarafından telgraf çekilmiş ve Amerikan Konsolosu durumdan haberdar edilmiştir. Telgrafi alan ve aslen Rusya kökenli bir Rum olan Amerika Konsolosu Perikli Lazaro, vakit kaybetmeksizin istasyon çevresinde Rum ve Bulgarlardan oluşan yaklaşık 150 kişilik bir grubu toplamıştır (Mahmud Celaledin Paşa, Haz: Miroğlu, 1983, s. 88; Sabah, 26 Nisan 1876: İstanbul).

Bulgar kızının³ Selanik İstasyonu'na ulaşmasının ardından, kendisini hükümet konağına götürmek üzere 3 jandarma gelmiştir. Amerikan konsolosun talimatı doğrultusunda Bulgar kızın feracesi ve yaşmağı yırtılarak zorla jandarmaların elinden alınmış ve konsolosluk arabasına bindirilerek Amerika Konsolosluğu'na götürülmüştür. Kız Müslüman olduğunu haykırmışsa da sayıları 10 kadar bile olmayan Müslümanların dışında kimseye sesini duyuramamıştır. Buradaki Müslümanların sayısı az olduğu için kalabalık karşısında çaresiz kalmışlardır (Danişmend, 1972, s. 252-253; Sabah, 26 Nisan 1876: İstanbul).⁴ Selanik'te ortaya çıkan vak'aaya sebep olan kızın Amerikan Konsolosu tarafından zabtiyelerin elinden alındıktan sonra Hacı Lazaro'nun evine/konsolosluğ⁵ gönderildiği resmî telgrafta ifade edilmiştir. Metni okuyanlar Hacı Lazaro'yu başka bir kişiyle karıştırmışlardır. Halbuki Hacı Lazaro denilen şahıs Amerika Konsolosunun kendisidir. Courrient d'Orient⁶ gazetesinin yazdığına göre Amerikan Konsolosu Lazaro, Bulgar asıllı olup kızın da akrabasıymış (Sabah, 28 Nisan 1876: İstanbul).

Selanik Vak'ası'nın meydana gelmesine sebep olan 17-18 yaşlarında bir Bulgar kızı olup, Müslüman olduktan sonra Ayşe adını almıştır. Kendisi Raza-Avrethisar'ın Bogdanitza köyünden olup babasının adı Dellio-Kiota (vefat etmiş) ve annesinin adı da Maria'dır (Tepekaya, 2013, s. 1034).

Bulgar kızının feracesi ve yaşmağının parçalanarak zorla götürülmesi Müslümanlar tarafından kendi din ve namuslarına bir saldırı yapıldığı şeklinde anlaşıldığından dolayı bir anda sessiz Müslüman nüfus provokatif bir şekilde tahrik edilmiş ve etrafa saldırtılarak taşkınlık yapmaları

² Doğru yolu bulmak, yol göstermek manasına gelen hüda kelimesinden türeyen ihtida, gerçeğe ulaşmak, doğru yolu bulmak demektir. İnancsız iken veya bir başka dine inanıyorken İslamiyet'i benimseyen anlamında kullanılır. Muhtedi ise başka bir dine olup da İslam dinini kabul etmiş, hidayete ulaşmış olan kişiye denir (Köse, 2000, s. 554; Pakalın, 1983, s. 607).

³ Bulgar kızının ihtida etmesi dönemin gazetelerinden olan Sabah Gazetesi'nde yayımlanmasında sonra Norakir isminde bir Ermeni gazetesi "ihtida" ve "Bulgar kızı" tanımlarını eleştirmiştir. Bu gelişmeler üzerine 5 Mayıs 1876 tarihli Sabah Gazetesi'nde yayımlanan bir yazıda Ermeni gazetesinin halkı kin ve düşmanlığa tahrik ettiği, ihtida kelimesinin anlamını kavrayamadığı ve bir gazetecilik üslubuyla bağdaşmayan ifadelere yer verdiği gerekçeleriyle Matbuat İdaresi'ne şikâyetle bulunulduğu belirtilmiştir (Sabah, 02 Mayıs 1876: İstanbul).

⁴ Bütün bu karışıklıkların kaynağında yer alan Helen bir Bulgar kızı olup 12 ile 18 yaş arasındaydı. Helen, Selanik'e yakın bir köyde pek dikkat çekmeyen ailesiyle birlikte yaşarken bir Türk'e âşık olmuş ve bir gün Müslüman olduğunu açıklamak için sevdiği Türk'ün evine gitmiştir. Türk aile kızın İslamiyet'i kabul etmesinin resmî otoriteler tarafından onaylanmasına kadar kızı kabul etmemiştir. Bunu üzerine Helen ertesi günü bu formaliteleri tamamlamak için köyün hocası, bir Arap kadın ve annesiyle birlikte tren yoluyla Selanik'e gitmişlerdir. Selanik'e varıldığında, onun hükümet konağında resmî olarak din değiştirmesini engellemek amacıyla bazı Grek unsurların kendisini beklediği anlaşılmaktadır. Kızı bu gruplardan korumak üzere ise 3 zabtiye görevlendirilmiştir. Fakat Hristiyan kalabalığın giderek artmasıyla birlikte, kız zaptiyenin elinden zorla alınırken bu sırada kızın yaşmağı çekilmiş ve feracesi yırtılmıştır. Daha sonra kız kaçırılarak Amerikan Konsolos Vekilinin arabasıyla Amerikan Konsolosluğuna götürülmüştür (Elliot, 1922, s. 220).

⁵ Bulgar kızın zabtiyelerin elinden alındıktan sonra götürüldüğü yer olarak bazı kaynaklarda Amerikan Konsolosluğu bazılarında ise Hacı Lazaro'nun evi gösterilmektedir.

⁶ 1854 yılından itibaren İstanbul'da çıkarılmaya başlayan Fransızca Courrier d'Orient gazetesi, Osmanlı matbuatında "Kurye Doryan" ya da "Kurye" şeklinde anılmış olup "Doğu Postacısı" anlamına gelmektedir. Bu gazete, İtalyan asıllı Mazzini-Garibaldi jönlerinden Jean Pietri tarafından uzun yıllar yayın hayatına devam etmiştir (Çavdar, 2017, s. 20).

sağlanmışır.⁷ Bu haber kısa sürede yayılınca kızın kurtarılması için Müslüman halk yetkililere başvurarak akın akın Saatli Cami'ye doğru gitmiştir (Sabah, 26 Nisan 1876: İstanbul).⁸

Asıl olay bundan sonra başlamıştır. Sayıları 3.000-5.000 kişi arasında olan Müslüman halk ertesi günü hükümet konağının önünde toplanarak protesto etmişler ve bunun artık bir namus meselesine dönüştüğünü açıklayarak kızın hükümete teslim edilmesini istemiştir. Vilayetten yapılan açıklamalara ikna olmayan kalabalık grup, içlerinde parayla tutulma ihtimali olan yabancı Arnavutlar da olduğu halde “*Saatli Câmî*” diye bilinen “*Selim Paşa Camii*”nde toplanmıştır. Bir tertip sonucu gerçekleştiği düşünülen olayla ilgili olarak Selanik Valisi Baytar Mehmed Refet Paşa vilayet erkânıyla birlikte nasihat etmek üzere camiye gitmiştir. Fakat kalabalık yapılan uyarıları dikkate almayarak onu camiye bitişik medresenin odalarından birine kapatmıştır (Danişmend, 1972, s. 253; Sabah, 26 Nisan 1876: İstanbul).

Selanik Vak'ası'nın esasen devletlerarası krize dönüşmesine neden olan gelişme, Fransız Konsolos Jules Moulin ile Alman Konsolos Eric Abbott'un öldürülmelerinin bu olayın ardından gerçekleşmesidir. Selanik Valisi, Bulgar kızı Amerikan Konsolosluğu'nda iken konsolosluktan istemesine rağmen kendisine kızın ayrıldığı ve nerede olduğunun bilinmediği cevabı verilmiştir. Bunun üzerine öfkelenen Müslüman kalabalık Amerikan Konsolosluğuna saldırmak için Saatli Cami'de toplanmıştır (Aydın, 2005, s. 42; Oğuz, 2013, s. 55-56). Fransız ve Alman Konsoloslar tam bu sırada gelerek camiye girmek istemişlerdir. Bu vak'ada maktul olan konsoloslara Zabıta Bölük Ağası Hüsnü Efendi tehlikeli olabileceği söyleyerek camiye girmelerine engel olmaya çalışmışsa da konsoloslar buna aldırmamıştır. Özellikle Alman Konsolosun da bu işin içinde olduğu şayiası yayılınca her iki konsolos kalabalığın saldırısına uğrayarak katledilmiştir. Neticede İngiliz Konsolosunun müdahale etmesiyle İslamiyet'e girmiş olan Bulgar kızı hükümete teslim edilmiş ve olaylar sona ermiştir (Danişmend, 1972, s. 253; Sabah, 26 Nisan 1876: İstanbul). Diğer taraftan öldürülen konsoloslardan Fransız Konsolos Moulin aynı zamanda İskenderiye'de konsolos yardımcısıydı. Alman konsolos Abbott ise Ortodoks Hristiyandı. Her iki konsolos Lazaro'nun kız kardeşleriyle evli olup akraba idiler (Torunoğlu, 2009, s. 39).⁹ İki konsolosun hangi yöntemle öldürüldüğü, ateşli silahla mı yoksa demir çubuk ya da sopalarla öldürüldüğü hususu kaynaklarda kesin olarak belli değildir.

Diğer taraftan The Times gazetesinde İngiliz konsolos Blunt'ın Selanik'teki Müslümanların durumlarını anlatan bir yazısı yayımlanmıştır. Bu doğrultuda söz konusu Noel döneminde Selanik'teki Müslümanların Hristiyanlara yönelik bir katliam planladıklarına dair yaygın bir kanaat oluşmuştur. Fakat Blunt'un bu iddiaya inanmamakla birlikte meseleyi değerlendirmek amacıyla konsoloslarla bir toplantı yapmıştır. Bu toplantıda katliam haberleriyle ilgili bir kanıt ulaşılamasa da katliamın yapılacağı geceyle ilgili panik durumu devam etmiştir. Blunt sakinliğini koruyarak İngiliz konsolosluğunun kapısını herkese açmış ve geceyi Türklerin arasında dolaşarak geçirdikten sonra Türklerden önde gelen kişilerden Hristiyanlara karşı hiçbir düşmanlık yapılmayacağına dair teminat almıştır (The Times, Wednesday Jun 21 1876, s. 6).

⁷ (Elliot, 1922, s. 219; Sabah, 26 Nisan 1876: İstanbul; Sabah, 28 Nisan 1876: İstanbul) Pazartesi)

⁸ Bu meseleyle alakalı olarak Selanik Rum Metropolidi ile Rum ahalisinden 15 kişi tarafından Sadarete 18 Ekim 1876 tarihinde takdim edilen bir dilekçede şöyle denilmiştir; vak'anın başlangıcında yer alan fakat pek önemsenmemiş olan kızın köyünden kaçırılmasının herkesçe kabul edilmesine rağmen adı geçen kız Müslüman halktan birkaç kişi tarafından kaçırılıp zorla götürülerek 3 gün sonra şehre getirilmiştir. Bu sırada kızın annesinin bağırması üzerine oradaki Hristiyan bir grubun yetişerek kızı Müslümanlardan alıp götürdükleri ve bu Müslümanların zabtiyeden olmadıkları anlaşılmıştır. Bunun üzerine yapılan tahkikatlar sonucunda kızın köyünden zorla kaçırılmadığı ve kendi rızasıyla Selanik'e gittiği ortaya çıkmıştır (BOA, HR. TO., s. 462/12).

⁹ Torunoğlu'nun bu çalışmasından farklı olarak “Selanik Vak'ası'nın Ortaya Çıkışı ve Tepkiler (6 Mayıs 1876)” başlıklı çalışmada konuyla ilgili Osmanlı arşiv belgeleri, dönemin basını ve birincil kaynaklar kullanılmıştır. Aynı şekilde olayın gerçekleşmesinden sonra yapılan yargılamalar, verilen cezalar, ceza alanların ailelerinin durumları, taltifler, Selanik Vak'ası benzeri başka bir olayın nasıl önüne geçildiği gibi konular bu çalışmada incelenmiştir.

Selanik Vak'ası, Rus asıllı Amerikan konsolosu tarafından tertiplenmiştir. Bu vak'anın başlamasına neden olan Amerikan Konsolosu Perikli Lazari (Hacı Lazaro), Vodina kökenli bir Rum olup Rus tabiiyetine sahiptir. Selanik Vak'ası'nın en baş tertipleycisidir (Sabah, 06 Mayıs 1876: İstanbul; Sabah, 26 Nisan 1876: İstanbul; Sabah, 28 Nisan 1876: İstanbul). Fransız ve Alman konsoloslarının öldürülmesine rağmen Hacı Lazaro'nun nasıl kurtulduğu anlaşılamamıştır. Selanik'te Amerika konsolosluğunu görev yapan Vodinalı Hacı Lazaro'nun olayın asıl sorumlusu olarak Amerikan konsolosluğundan azledilerek sorguya çekileceği ifade edilmiştir. Bu olay üzerine İstanbul'da İgnatyef'in başkanlığında toplanan büyükelçiler bazı kararlar almışlardır.¹⁰ Buna göre büyük devletler Selanik Limanı'na birer filo göndermiş ve ihtiyaç duyulması halinde karaya asker çıkarılması da kararlaştırılmıştır (Danişmend, 1972, s. 253; Sabah, 27 Nisan 1876: İstanbul).

2. Batılı Devletlerin Tepkileri

Selanik'teki Fransız ve Alman Konsolosların feci şekilde öldürülmesi üzerine Fransa, Almanya, Rusya, Avusturya ve İtalya oldukça sert bir tutum takınarak hemen savaş gemilerini Selanik Limanı'na göndermişler ve Osmanlı Devleti'yle ilişkilerini askıya almışlardır. Konsolosların öldürülmesinden sorumlu olan kişilerle bu katliamı engellemede yetersiz kalarak olaylara seyirci kaldığı belirtilen Vali Mehmed Refet Paşa ile diğer askerî ve inzibat görevlilerinin derhal en ağır bir biçimde cezalandırılmaları talep edilmiştir (Mahmud Celaleddin Paşa, Haz: Miroğlu, 1983, s. 88-89). Gelen tepkiler üzerine Osmanlı Devleti de Selanik Vak'ası'na karışanları ve şehirdeki idarecileri en ağır bir şekilde cezalandıracağını Avrupa kamuoyuna ilan etmiştir (Takvim-i Vekayi, 10 Mayıs 1876: İstanbul).

Fransa, Selanik Vak'ası'yla ilgili olarak Osmanlı Hükümeti'nin 24 saat içinde kendilerini ikna edecek bir açıklama yapmasını istemiştir. Fransa'nın isteği üzerine Fransa Hariciye Nazırıyla Osmanlı Devleti'nin Paris elçisi arasında bir görüşme yapılmış ve burada Osmanlı elçisi Selanik Vak'ası'ndan dolayı büyük bir üzüntü duyduğunu belirtmiştir. Fransa Hariciye Nazırı, tam da Berlin'de görüşmeler yapılacağı bir sırada böyle bir olayın çıkmasının düşündürücü olduğunu ve bu durumun zaten Osmanlı Devleti'nin aleyhinde olan Avrupa kamuoyunu olumsuz etkileyeceğini açıklamıştır. Bâbîâli'nin söz konusu olay karşısında aldığı acil tedbirler kendisine aktarıldığında bu önlemlerin kısmen etkili olduğu kabul edilmekle birlikte, Tulon'dan Selanik'e derhal gemiler sevk edilmesi yönünde emir verildiği ifade edilmiştir. Olayın detayları tam olarak anlaşılmadan hızlı karar verilmemesi gerektiği Paris elçisi tarafından kendisine iletilmişse de bundan bir sonuç alınamamıştır. Bununla birlikte gemilerin hareketinin ertelenmesinin mümkün olmadığı, ancak daha sonra verilecek talimatlar doğrultusunda Pire'ye yönlendirilmelerinin sağlanabileceği belirtilmiştir (BOA, HR. TO., s. 124/84).

Diğer taraftan Mirliya Sadık Paşa, Fransa Hariciye Nazırı Dük Dukaz'a Selanik vak'asından dolayı Osmanlı Devleti'nin üzüntülerini bildirmiştir (Sabah, 6 Mayıs 1876: İstanbul). Fakat Fransa Bâbîâli'den bazı isteklerde bulunmuştur. Bunlar;

1-Bâbîâli'nin 24 saat içinde Paris elçiliği vasıtasıyla büyük bir üzüntü duyduğunu göstererek, cinayeti işleyenleri ve bu acıya izin verip dikkatsiz davranarak gevşeklik gösteren görevlilere derhal ve acilen hadlerini bildirmek için bir ceza vereceğini vaat etmesi.

2-Maktullerin cenazelerinin Osmanlı Hükümeti tarafından kaldırılması.

¹⁰ Yabancı elçilerin aldığı kararlar 8 Mayıs 1876 tarihinde gazeteler aracılığıyla kamuoyuna duyurulmuştur. Buna göre, Alman ve Fransız konsolosların katilleri ile bu olaydaki kışkırtıcılar cezalandırılacak. Tüm valilere kamu huzurunu koruma konusunda daha fazla dikkatli olma talimatı verilerek, valilerin eyaletlerinde olabilecek herhangi bir kargaşada sorumlu olmaları sağlanacak. Öldürülen iki konsolosa büyük bir cenaze merasimi yapılacak. Tüm valilere bu olaydaki suçlulara verilen cezalar bildirilecek. Türk gazetelerinde bu olay nedeniyle kışkırtıcı herhangi bir yazı yazılmaması istenecek (Torunoğlu, 2009, s. 49).

3-Bâbîâlî'nin maktullerin ailelerine tazminat vereceğini taahhüt etmesi.

Bu isteklerinin yerine getirilmesi durumunda Fransa İstanbul'daki elçisine vereceği talimatı erteleyeceğini ifade etmiştir. Osmanlının Paris elçisine göre bu isteklerin kabul edilerek hemen uygulamaya konulmasının doğru bir yaklaşım olduğu ve Almanya'nın da aynı isteklerin yerine getirilmesini istediği beyan edilmiştir (BOA, HR. TO., s. 124/84; BOA, İ. DUİT., s. 138/37, L. 2).

Selanik Vak'ası'nın Hersek işleriyle bir alakasının olmadığını ifade eden Fransa, Osmanlı Devleti'nden pişmanlık duyarak özür dilemesi hususunda acele etmesini istemiştir. Konuyla ilgili olarak Paris elçiliğinden 8 Mayıs 1876'da Hariciye Nezareti'ne gönderilen telgrafın tercümesinde özetle şunlar aktarılmıştır (BOA, HR. TO., s. 124/86);

Bu kapsamada Dük Dukaz ile görüşülerek Osmanlı Devleti tarafından gönderilen telgraf kendisine okunmuş ve daha sonra da Almanya ile karşılıklı bir haberleşmenin olup olmadığı hususu kendisine sorulmuştur. Kendisi bu hususta Berlin Hükümeti'yle haberleştiğini, daha önce tarafıma iletildiği görüş ve taleplerini Berlin Hükümeti'ne de aktardığını, Hersek meseleleri ile Selanik Vak'ası arasında herhangi bir bağ bulunmadığını ve Fransa ile Almanya'nın çıkarları doğrultusunda yapılacak görüşmelere geçilmeden önce gerekli özrün bir an evvel sağlanması yönünde gayret gösterdiğini ifade etmiştir. Araştırma ve inceleme sürecinin uzayabileceğini değerlendiren Dük Dukaz, tahkikatın tamamen sonuçlanmasını beklemeksizin öncelikle kusurları tespit edilecek kişilerin derhal cezalandırılmasını, bu doğrultuda gerekli işlemlere başlanmasını ve soruşturmanın aynı anda devam ettirilmesini talep etmiştir. Bu hususta Bâbîâlî'nin hızlı tedbirler almasının diğer devletler tarafından da istenilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Fransa Hariciye Nazırı Dük Dukaz, Berlin Kabinesi ile görüşmeler yapmış ve daha önceki düşüncelerini Berlin Kabinesi'ne de aktarmıştır. Bu kapsamda Hersek meseleleriyle Selanik Vak'ası arasında herhangi bir bağlantı bulunmadığı vurgulanarak, Fransa ve Almanya'nın çıkarlarından bağımsız olarak sorumluluğu tespit edilen kişilerin hızlı bir şekilde sürgün edileceği maddesinin müzakerelerde yer aldığı ifade edilmiştir. Dük Dukaz daha önce tanıdığı yapılan maddelerin uygulamaya geçirilmesi gerektiğini açık bir şekilde ifade etmiş ve Bâbîâlî'nin bu doğrultuda alınacak tedbirlerin diğer devletlerin olası kötü niyetli girişimlerini de engelleyeceğini açıklamıştır (BOA, İ. DUİT., s. 138/38, L. 3).

Selanik Vak'ası'yla ilgili olarak 9 Mayıs 1876 tarihinde Paris elçiliğinden Hariciye Nezareti'ne bir telgraf gelmiştir. Bu telgrafın tercümesinde, Osmanlı Hariciye Nezareti tarafından Paris elçiliğine gönderilen yazının içeriğinin Dük Dukaz'a iletildiği bildirilmektedir. Dük Dukaz, ertesi gün toplanacak Senato ve Millet Meclisi'nde Selanik Vak'ası'na ilişkin olarak kendisine yöneltililebilecek muhtemel sorulara cevap verebilmek amacıyla söz konusu telgrafın bir suretini talep etmiştir. Bunun üzerine Paris elçisi bu telgrafın bir suretini Dük Dukaz'a vermiştir. Diğer taraftan Paris elçisi eğer Fransa Hükümeti kendisine Selanik Vak'ası'yla ilgili bir soru soracak olursa, Hariciye Nezareti'nin göndermiş olduğu telgraf çerçevesine cevap vereceğini belirtmiştir. Dük Dukaz, Osmanlı elçisinin yaklaşımından memnun kalmış ve onun şahsında Osmanlı Hükümeti'ni takdir etmiştir (BOA, HR. TO., s. 124/89). Bununla beraber Dük Dukaz mevcut durumdan hoşnut olsa da telgrafta belirtilen hususların hızlı bir şekilde Osmanlı Devleti tarafından yerine getirilmesini talep etmiştir (BOA, İ. DUİT., s. 138/39, L.2).¹¹

¹¹ Paris elçiliğinden Hariciye Nezareti'ne gönderilen telgrafın tercümesidir; Bu arada Dük Dukaz ile Osmanlı Devleti'nin Paris elçisi arasında yapılan görüşmede, Hersek işleriyle Berlin Mülakatı'ndan söz edilince Dük Dukaz bu konuda almış olduğu hususi bir mektubu okumuştur. Buna göre Rusya asilerin korunması için asker konulmasını, Hristiyanlara ziraat yapmaya yetecek kadar toprak verilmesini ve mültecilerin vatanlarına güvenli bir şekilde dönebilmesi için müttefik devletler tarafından asker yerleştirilmesini istemiştir. Almanya ise askerlerin geçici bir surette konulmasını teklif etmiştir. Kont Andrassy ise asker sevkinin tamamen durdurulmasına karar vermiştir (BOA, İ. DUİT., s. 138/39, L.2).

Diğer taraftan Selanik Vak'ası'yla ilgili Paris elçiliğinden 11 Mayıs 1876'da gelen telgrafta şunlar aktarılmıştır; söz konusu vak'a'ya dair şayiaların yayılması üzerine Tulon'dan Selanik'e gemiler gönderilmesi yönünde bir teşebbüste bulunulmuştur. Ancak Osmanlı Devleti'nin acil tedbirler alacağına dair teminat vermesi üzerine gemilerin Yunan sularında bekletilmesine karar verilmiştir. Bu kapsamda hangi tedbirlerin uygulanacağını beklendiğini bildiren telgraf öncelikle Sadaret'e sunulmuştur (BOA, İ. DUİT., s. 138/37, L.1). Ertesi günü konuyla ilgili yazı Sadrazam tarafından Padişah'a arz edildikten sonra meselinin tamamen ortaya çıkarılması için irade çıkmıştır (BOA, İ. DUİT., s. 138/38, L. 1).¹²

İtalya, Selanik Vak'ası'nın yol açtığı elim hadise nedeniyle İstanbul ve Selanik'ten gönderilen çok sayıda telgraf alarak gelişmeler karşısında üzüntüsünü dile getirmiştir. Osmanlı Hükümeti'nin Selanik'teki yöneticilere gerekli cezaları uygulayarak asayiş ve emniyeti sağlayacağı belirtilmiştir. Bunun yanı sıra diğer devletlerde olduğu gibi *İtalya*'nın da Selanik'te bulunan vatandaşlarını teskin etmek amacıyla bölgeye iki firkateyn göndermeyi planladığı ifade edilmiştir. Bu durum *İtalya*'nın, Bulgaristan'daki durumlardan memnun olmadığını göstermiştir (BOA, HR. TO., s. 124/87. Diğer taraftan *İtalya*'nın Selanik'e gitmek üzere görevlendirdiği iki savaş gemisi 8 Mayıs'ta Napoli limanından hareket etmiştir (Sabah, 29 Nisan 1876: İstanbul).

Roma Millet Meclisi üyelerinden Mösyö Masari, Selanik Vak'ası'nın meydana geliş süreciyle ilgili Osmanlı Hükümeti tarafından alınan tedbirler hakkında Hariciye Nazırı'na soru yöneltmiştir. Bunun üzerine nazır, olayın iki farklı toplumun tabiatından kaynaklanan bir tartışma neticesinde ortaya çıktığını belirtmiştir. *İtalyan* Konsolosu'nun görevini yerine getirerek muhtemel olumsuz gelişmeleri engellediğini ve Selanik'te bulunan *İtalya* tebaasının talebi üzerine iki savaş gemisinin öncelikli olarak bölgeye sevk edildiğini ifade etmiştir. Ayrıca Selanik'te görev yapan elçiler heyetinin Rusya Elçiliği'nde toplanarak Bâbîâli'den bazı acil tedbirler almasını talep ettiği, Osmanlı Hükümeti'nin ise gerekli tüm tedbirleri ivedilikle alacağını taahhüt ettiği aktarılmıştır. Bu açıklamalar üzerine Mösyö Masari'nin memnuniyetini dile getirdiğini belirtilmiştir (BOA, HR. TO., s. 124/93).

Osmanlı Devleti'nin Roma elçisi Selanik Vak'ası hakkında *İtalyan* yetkilileri bilgilendirmiştir. Elçi tarafından aktarılan bilgiler *İtalyan* Hükümeti tarafından olumlu karşılanmakla birlikte, "*Deniz*" ve "*Ostro*" adlı 2 firkateynin yalnız şark sularında devriye görevi yapmak üzere gönderildiği, Selanik Vak'ası'nın vuku bulmasının ardından ise ilave olarak bir firkateyn ile daha küçük vapurun sevk edildiği ifade edilmiştir. Fakat asayişin sağlanmasından sonra belirtilen gemilere gerek kalıp kalmadığının tespiti hususunda İstanbul'daki *İtalyan* elçisinin tavsiyesine göre davranılacağı açıklanmıştır. Diğer taraftan öldürülen konsolosların cenazelerinin kaldırılıp kaldırılmadığı sorulunca ise bu konuda herhangi bir bilgiye sahip olunmadığı aktarılmıştır (BOA, HR. TO., s. 124/100).¹³

Rusya, Selanik Vak'ası'nın Berlin'de görüşmelerin yürütüldüğü bir dönemde meydana gelmiş olmasından dolayı duyduğu üzüntüyü dile getirmiştir. Buna karşılık Bâbîâli'nin almış olduğu tedbirleri ve İstanbul'da görev yapan elçilerin toplantısında varılan kararları uygun bulmuştur

¹² Berlin Mülakatı ve Selanik Vak'ası'yla ilgili Petesrburg ve Paris Sefirleri Paşalardan gelen telgraflara göre, İmparatorların toplantısında ihtilalin kan dökülmeksizin tamamlanmasının nedenlerini elde etmek için çalışılacağı Prens Gorçakof tarafından ifade edilmiştir. Bununla beraber Selanik işinden dolayı alınan tedbirler onaylanmış ve Fransızların bu maddeyle alakalı olarak yapılacak şeylerin hızlandırılması için ihtarda bulundukları anlaşılmış olduğundan, bahsedilen telgrafların tercümeleri Sadrazam tarafından Padişah'a 12 Mayıs 1876'da tezkireyle arz edilmiştir. Ertesi günü çok hassas olan bu konuda gereği yapılmak üzere çıkan ferman Sadaret'e gönderilmiştir. (BOA, İ. DUİT., s. 138/38, L. 1).

¹³ Roma elçiliğinden Hariciye Nezareti'ne gönderilen telgrafın tercümesidir. Belgenin orijinalinde "*Deniz*" ve "*Ostro*" adındaki iki firkateynin Selanik sularında bulundurulacağı ifadesinin üstü çizilmiş, onun yerine şark sularında gezmek üzere gönderildiği yazılmıştır. Osmanlı Devleti Selanik Vak'ası'nda çabuk harekete geçerek olaya müdahale ettiği için bahsedilen gemiler Selanik yerine başka tarafa yönlendirilmiştir (BOA, HR. TO., s. 124/100).

(BOA, İ. DUİT., s. 138/38, L. 2).¹⁴ Osmanlı Devleti Selanik Vak'ası'nın etkilerini azaltmak için çok fazla gayret göstermiştir. Fakat Avrupa kamuoyu Bosna-Hersek olayları ve Selanik Vak'ası sonrasında teyakkuz halinde olmuştur. Rusya bu durumu Osmanlı Devleti'ne karşı açmayı planladığı savaş için kullanmıştır (Oğuz, 2013, s. 62).

İngiltere, Bâbiâli'nin olay karşısında duyduğu üzüntüye iştirak ettiğini açıklamıştır. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin asayişin sağlanması ve suçluların ibret olacak bir şekilde cezalandırılması amacıyla aldığı etkili tedbirlerden dolayı duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir. Alman Konsolosunun İngiliz tebaasından olması nedeniyle Osmanlı Devleti'nin bütün açıklamalarının İngiltere'ye iletilmesi istenmiştir (BOA, HR. TO.; 124/90). Osmanlı Hariciye Nezareti'nin konuyla ilgili gönderdiği telgraf Londra elçisi tarafından gazetelerin çoğunda yayımlanmıştır. Times Gazetesi de konuya makul ve müstakil bir köşe ayırarak söz konusu telgrafi yayımlamış ve Selanik Vak'ası'nın mahiyetini açıklığa kavuşturmaya çalışmıştır (BOA, İ. DUİT., s. 138/39, L.4).

Osmanlı Devleti'nin Londra elçiliğinden 10 Mayıs 1876'da gönderilen telgrafın tercümesinden anlaşıldığına göre, Selanik Vak'ası'nın İngiltere'de olumsuz bir etkiye neden olmadığı anlaşılmaktadır. Selanik Vak'ası İngiltere'de olumsuz bir etki yaratmamış olup, İngiliz kamuoyu ve özellikle İngiltere Hükümeti olayın ortaya çıkış sebeplerini genel koşulları dikkate alarak meseleye siyasî bir önem vermemiştir. Bununla beraber suçu işleyenlere en ağır cezaların verilmesi, Almanya ve Fransa'dan özür dilenerek maktullerin ailelerine tazminat verilmesi ve bu olayın uzlaşma çerçevesinde bitirilmesi İngiltere tarafından istenmiştir (BOA, HR. TO., s. 124/94).

Belçika, Selanik Vak'ası hakkında Osmanlı Devleti'nin Brüksel elçiliği aracılığıyla olayın detayı hakkında bilgi almıştır. Daha sonra Belçika, Osmanlı Hükümeti'nin aldığı sert tedbirlerin muhtemel bazı karışıkları engel olduğunu ifade etmiştir. Belçika kamuyunun Rusya'nın teklifi doğrultusunda Berlin Görüşmeleri sırasında Kont Andraşi'nin raporunda yer alan 5 maddenin Bulgaristan'da uygulanması halinde burada asayişin sağlanabileceğine inandığı belirtilmiştir. Paris Anlaşmasını imzalayan devletlerin konferansa davet edilip edilmeyeceğine dair henüz bir karar verilmemiş olmasına rağmen, Berlin Konferansı'nda alınacak kararlara Selanik Vak'ası'nın olumsuz etkisinden endişe edilmiştir. Üç kuzey devletinin konuyla ilgili ittifakının oldukça güçlü olduğu, ancak konferansa katılacak diğer devletlerin taraflar arasında barıştan yana olduğu açıklanmıştır (BOA, HR. TO., s. 124/91).

Avusturya Hariciye Nazırı Kont Andraşi, Selanik Vak'asında Bâbiâli'nin almış olduğu sert tedbirleri tam anlamıyla haklı bularak alınan kararların derhal uygulanmasını istemiştir. Bu konudaki Avusturya Devleti'nin görüşü İstanbul'daki elçisi Kont Zici tarafından Osmanlı Hariciye Nezareti'ne yazılı olarak iletilmiştir (BOA, HR. TO., s. 166/17; BOA, İ. DUİT., s. 138/39, L.5).

Almanya Hariciye Nezareti, Selanik Vak'asıyla ilgili olarak Alman İmparatorun Osmanlı Devleti'nin Berlin elçisini kabul edeceğini açıklamıştır. Almanya Hariciye Nazırı, Selanik Vak'ası'na dair kendilerine ulaştırılan bazı evraklardan dolayı teşekkür ettikten sonra bu evrakları Almanya İmparatoru'na arz edildiğini ve bu vak'anın iki devlet arasındaki samimi dostluk ilişkilerine asla zarar getiremeyeceğini söylemiştir (BOA, HR. TO., s. 124/92).

Almanya, Selanik Vak'ası'nda suçlulara en ağır cezaların verilmediği şeklindeki yapmış olduğu şikayetini İstanbul'daki elçisine göndermiştir. Bu şikâyetle ilgili olarak 10 Haziran 1876 tarihli Berlin elçiliğinden Hariciye Nezareti'ne gönderilen telgrafın tercümesinde kısaca şöyle denilmiştir; Almanya Hariciye Nazırı Mösyö Dopolon, Selanik Vak'ası'nda en büyük kusuru

¹⁴ Osmanlı Devleti'nin Petersburg elçiliğinden Hariciye Nezareti'ne gönderilen telgrafın tercümesinde şu bilgiler yer almıştır; "İmparator yarın muhakkak buradan hareket edecektir. Refakatinde Prens Gorçakof ile Hariciye Nezaretinin başlıca memurları bulunacaklardır. Bu şekilde İmparator'un maiyetiyle geniş katılımlı seyahati daha önce hiç olmamıştır. İmparator Berlin'de 2-3 gün kalacaktır. Fakat Prens Gorçakof burada kalış süresini duruma göre uzatabilecektir. Prens'le biraz görüşerek kendisine Selanik Vak'ası'na dair aldığım Osmanlı Hariciye Nezareti'nin telgrafını ulaştırdım" (BOA, İ. DUİT., s. 138/38, L. 2).

bulunan kişilerin en ağır şekilde cezalandırılmamasından dolayı duyduğu memnuniyetsizliği İstanbul'daki elçisine iletmiştir. Bu bağlamda İstanbul'daki elçisine gönderdiği bir yazıyla söz konusu durumun Osmanlı Hükümeti tarafından izah edilmesini talep etmiştir (BOA, HR. TO., s. 122/58).

Selanik Vak'ası sonrasında Bâbîâli hemen harekete geçerek, Selanik'e savaş gemileri ve nizamiye askeri göndermiştir. Selanik'in yeni valisi Eşref Paşa ile Vahan Efendi,¹⁵ elçilik vekillerini de yanlarına alarak Kasımpaşa Kışlası'ndan dört bölük askerle birlikte bir gemi dolusu silahı taşıyan "Fevaid" adlı vapurla pazar günü İstanbul'dan hareket ederek salı günü sabah Selanik'e ulaşmış ve gereken tahkikata başlamışlardır (Sabah, 29 Nisan 1876: İstanbul; Sabah, 26 Nisan 1876: İstanbul). Bu kapsamda Adliye Müsteşarı Vahan Efendi soruşturmacı olarak tayin edilmiştir. Mevcut Vali Baytar Mehmed Refet Paşa'nın görevden uzaklaştırılması ve diğer cezalandırmalar konusunda acele edilmek istenmiştir (Mahmud Celaleddin Paşa, Haz: Miroğlu, 1983, s. 89). Bâbîâli konsolosları katledenleri idam ettirmiş ve Selanik Valisini görevden aldıktan sonra sorumlular hakkında çeşitli cezalar vermiştir. Böylece Büyük Devletler karaya asker çıkarmaktan vazgeçmişlerdir (Danişmend, 1972, s. 253).

3. Muhakeme ve Cezalandırmalar

Selanik Vak'ası'nda suçluların yakalanıp tutuklanması için gereken bütün tedbirlerin alındığı 13 Mayıs 1876 tarihinde Hariciye Nezareti'ne gelen telgrafta ifade edilmiştir (BOA, HR. TO., s. 554/2). Selanik Vak'ası sonrasında şehrin durumuyla alakalı olarak Eşref Paşa ve Vahan Efendi tarafından aynı tarihte gönderilen telgrafta şunlar anlatılmıştır: şehirde karışıklığa dair hiçbir alamet olmayıp, asayiş tam olarak sağlanmıştır. Bununla birlikte Hristiyan halkın güvenliğinin henüz tam anlamıyla sağlanamamış olması nedeniyle, komiserler ve konsoloslarla birlikte alınan karar doğrultusunda şehirde asayişi temin edecek yeterli sayıda askerî kuvvet konuşlandırmadan tutuklama ve tahkikat işlemlerine başlanmasının uygun görülmediği belirtilmiştir. Olayın soruşturulması amacıyla görevlendirilen komutanın intikali beklenmekte olup, göreve derhal başlayabilmesi için gerekli tüm imkanların seferber edileceği belirtilmiştir. Sadaret'ten gönderilen telgraftaki talimatlar doğrultusunda, adaletin gecikmeksizin sağlanması amacıyla suçluların, tanıkların beyanları ve tahkik komisyonunun görüş ve kararları çerçevesinde ilerleyen bir tarihte yargılanacağı ifade edilmiştir. Ayrıca bölgeye varıldığı tarihten itibaren Selanik'e bağlı kazalarının birçoğunda kin ve garaz taşıyanlar tarafından endişe verici söylentilerin yayıldığı, ancak bunların gerçeği yansıtmadığı vurgulanmıştır. Halkta paniğe yol açabilecek hadiselerin etkilerini azaltmaya yönelik çabaların sürdürüldüğü ve olayın cereyan ediş biçimi ile iç yüzüne ilişkin daha önce Sadaret'e gönderilen iki ayrı telgrafta ayrıntılı şekilde bildirildiği belirtilmiştir (BOA, HR. TO., s. 554/3).

13 Mayıs 1876 tarihli telgrafın devamında, Selanik Vak'ası sonrasında herhangi bir şüpheye mahal bırakmaksızın olaya az ya da çok dahil olduğu tespit edilen 35 kişinin tutuklandığı ve tutuklamaların ertesi gün de devam edeceği ifade edilmiştir. Şehirde emniyet ve asayişin sağlandığı ve mevcut durumla ilgili yabancı devlet elçilerinin bilgilendirildiği belirtilmiştir (Sabah, 03 Mayıs 1876: İstanbul). Selanik'teki soruşturma sırasında İngiltere dışındaki delegeler

¹⁵ 1848'de Paris'e gönderilen Vahan Efendi burada dört yıl eğitim gördükten sonra 1852 yılında İstanbul'a dönerek kimyager olmuştur. 24 yaşında devlet hizmetine girmiş ve 1865'te Tercüme Cemiyeti'ne üye seçilmiştir. Vahan Efendi, Ticaret Mahkemeleri üyeliği yaptıktan sonra 1868'de Divan-ı Ahkam-ı Adliye ve 1871 yılında da Şûrây-ı Devlet Azalığına getirilmiştir. 1872 yılında Maarif Nazırı Müsteşarı, Nafia Nezareti Müsteşarı ve Islahat Komisyonu üyesi olan Vahan Efendi, Adliye Müsteşarlığı ile Mekteb-i Sultaniye müdürü olarak atanmıştır. Bâlâ rütbesiyle Adliye Müsteşarlığını ömrü boyunca devam ettirmiş ve I. Meşrutîye Döneminde Kanun-i Esasi Komisyonu üyesi yapmıştır. Defter-i Hâkânî Nezareti'nde bulunan Vahan Efendi Selanik Vak'ası'nda soruşturmacı olarak tayin edilmiştir (Etker, 2012, s. 42).

hakimlik yapmaya kalkışınca, delegelerin görevlerinin yargılamayı izlemek ve herkesi bilgilendirmek olduğu hatırlatılmıştır (Torunoğlu, 2009, s. 76).

Konuyla ilgili incelenen Osmanlı arşiv belgelerine göre, Bâbiâli'nin söz konusu vak'aya büyük önem verdiği ve tahkikatı derinleştirdiğini anlaşılmaktadır. Bu süreçte Osmanlı Devleti, olayla bağlantısı tespit edilen kişileri yargılamak üzere mahkeme tesis etmiş ve sorumlular hakkında cezai müeyyideler uygulamıştır.

Selanik'te bulunan Eşref Paşa ile Vahan Efendi tarafından 14 Mayıs 1876 tarihinde Hariciye Nezareti'ne gönderilen telgrafta bazı tutuklamaların yapıldığı ve yargılamanın nerede olacağı hakkında bilgi verilmiştir; 18 kişinin daha tutuklanarak önceki günkü tutuklanan 35 kişiyle beraber toplam tutuklu sayısı 53 kişiye ulaşmıştır. Zanlılar Selimiye Firkateyni'ne götürülerek orada yargılanacaklardır. Şehirde asayiş sağlanmış olup, akşam bir İngiliz Firkateyni gelmiştir. Aynı şekilde Fransa'nın da firkateyninin geleceği haber verilmiştir (BOA, HR. TO., s. 554/4). 16 Mayıs 1876'da konsolosların bilfiil katili olan 6 kişi, Osmanlı yetkilileri, Fransız ve Alman delegeler ile Konsolos Blunt'ın huzurunda idam edilmişlerdir (Torunoğlu, 2009, s. 69).

Selanik Vak'ası'nın başlamasına neden olan Bulgar kızının Selanik'e geldiği gün ABD Konsolosunun da orada bulunduğu, Selanik Valisi ve Adliye Müsteşarı tarafından 21 Mayıs 1876 tarihinde Hariciye Nezareti'ne gönderilen telgrafta bildirilmiştir. Hiçbir resmi sıfatı olmadığı halde konsoloshanede ikameti olmayan ve Rusya tebaasından olan, adı geçen kızı bir gece kendi hanesinde tutup alıkoyduktan sonra ertesi günü iade etmiş olduğu yapılan tahkikatlardan açıkça anlaşılmıştır. ABD Konsolosunun, kardeşinin tutum ve davranışlarından hukuken sorumlu tutulamayacağı gerekçesiyle hakkında herhangi bir inceleme başlatılmasına veya dava açılmasına gerek bulunmadığı belirtilmiştir (BOA, HR. TO., s. 553/11).¹⁶ Amerikan Konsolosu hakkında herhangi bir inceleme yapılmaması ve buna dayalı olarak dava açılmaması, Osmanlı Devleti'nin ABD ile olan diplomatik ilişkileri zedelemekten kaçınma yönündeki bir tutumun göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

Eşref Paşa ile Vahan Efendi'nin 26 Mayıs 1876 tarihli telgrafında çok sayıda kişinin mahkûm edildiği ve bunlardan ikisi hakkında kısas cezasına hükmedildiği bildirildikten sonra telgrafın devamında bazı hususlar kısaca aktarılmıştır; tahrikçilerin yaptığı ittifakın aydınlatılmasına hemen ertesi gün başlanacağı belirtilmiştir. Ayrıca yabancı devlet elçileri görevlerini yerine getirmede kusurlu davranarak fesada sebebiyet veren görevlilerin, önceki vali dahil olmak üzere hiçbir istisna tanınmaksızın cezalandırılması talebinde ısrarcı olmuşlardır. Fakat bizim kanaatimize göre vazifesini ihmal eden memurların cezalandırılması hakkı sadece Osmanlı Hükümeti'ne aittir. Bundan dolayı ilgili kişilerin yargılanmaları yabancı devletler tarafından yapılamaz. Bu konuda İngiltere ve İtalya burada bulunan kendi konsoloslarına bizim görüşümüz doğrultusunda yazılar göndermiştir (BOA, HR. TO., s. 554/7).

Eşref Paşa ve Vahan Efendi'nin ertesi gün gönderdikleri telgrafta, 2'si idam cezasına, 8'i geçici ya da müebbet kürek cezasına ve 1'i 3 yıl hapis cezasına çarptırılmak üzere 11 kişinin mahkûm edildiği bildirilmektedir. Tahrikçilerin bugün mahkemeye çıkarılacağı ve bütün detaylı bilgilerin İstanbul'daki yabancı elçilerin hepsine gönderileceği belirtilmiştir (BOA, HR. TO., s. 554/7).

28 Mayıs 1876 tarihli Hariciye Nezareti'nin yazısında İstanbul bulunan İngiltere, Almanya ve Fransa elçileri tarafından Selanik'e gönderilen memurların, şimdiye kadar uygulanan cezalandırmaların yeterince dikkate alınmadığını ileri sürerek, buna karşılık halkı fesada tahrik eden asıl failler ile görevlerini yerine getirmeyen memurların cezalandırılması konusunda ısrarcı

¹⁶ Osmanlı Hükümeti, jandarmanın elinden kızı alıp kaçırarak asıl bu olayın başlamasına neden olan Amerika konsolosuyla ilgili hiçbir girişimde bulunmamıştır. Balkanlar'da ortaya çıkan Bulgar ayaklanması gibi hadiselerle Selanik Vak'ası da eklenmiş ve Avrupa kamuoyunda Osmanlı aleyhtarlığı artmıştır (Arıkan, Ed: Topal, 2019, s. 172; Danişmend, 1972, s. 217).

olduklarını ifade ettikleri belirtilmiştir. Söz konusu elçiler halkı hükümet aleyhine tahrik edenlerin idam cezasına çarptırılmasını istemiş ve ilgili memurlarının yargılanmalarına kendileri de katılmak istemişlerdir. Bu tekliflerin derhal kabul edilerek uygulamaya konulmaması halinde, savaş gemileri aracılığıyla askerî müdahaleye başlanacağı yönünde haber alındığı ifade edilmiştir. Belirtilen durum Eşref Paşa ve İhsan Efendi tarafından farklı zamanlarda gönderilen telgraflarda da anlatılmış olup, bu konuda verilecek talimatların büyük önem taşıdığı belirtilmiştir. Bunun üzerine İngiltere, Almanya ve Fransa elçileriyle birlikte kapsamlı müzakereler yürütülmüş, yapılan karşılıklı görüşmeler sonucunda hükümet memurlarının da dahil olmak üzere hiçbir istisna olmaksızın ilgili kişilerin İlmiye Komisyonu aracılığıyla yargılanmasına karar verilmiştir. Fakat bu kişilerden bazıları kendileri ağır ceza verilmesi durumunda, Bâbîâlî'ye başvurarak izin alınacağını söylemiştir. Bununla beraber yargılamalar yabancı memurlar tarafından herhangi bir müdahalede bulunulmasına izin verilemeyerek, bu kişilerin yalnızca duruşmalarda hazır bulunmaları uygun görülmüştür. Halkı hükümet aleyhine tahrik edenlere verilecek cezaların, kusurun derecesi dikkate alınarak Kanunname-i Hümayun hükümleri esas alınmak suretiyle uygulanacağı belirtilmiştir. Ayrıca komiserlik ile elçilik memurları arasında herhangi bir konuda az ya da çok bir ihtilafın ortaya çıkması halinde, her iki tarafın da kendi merkezlerine müracaat etmesi ve bu süreçte hiçbir teklifte ısrarcı olunmaması kararlaştırılmıştır. Bu kararlar aynı gün elçiler tarafından telgrafla Selanik'teki memurlarına yazılı olarak bildirilmiştir (BOA, İ. DUİT., s. 138/41, L.3).

Diğer taraftan Sadaret'ten Selanik Vak'ası nedeniyle yapılmakta olan mahkemelerin sonuçları hakkında mahallinden yazılı bilgi istenmiştir. Bunun üzerine Selanik Valisi ve İhsan Efendi'nin ortak bir şekilde 28 Mayıs 1876 tarihinde Sadaret'e gönderilen telgrafta, söz konusu vak'adan dolayı bugüne kadar tutuklanan kişilerden, önceki günlerde tutuklu bulunan 6 kişinin adil bir şekilde yargılamalarının yapıldığı belirtilmiştir. Yapılan yargılama sonucunda bu şahısların konsolosların bilfiil katilleri olduğu hükümet memurlarının da şahitliğiyle anlaşılmış olduğundan dolayı idamlarına karar verildiği bildirilmiştir. Bunların dışında 2 kişinin halkı silahlandırmak amacıyla kışkırttığı meclis azası ve söz sahibi kişilerin şahitliğiyle sabit olduğundan dolayı bunlar müebbed kürekle cezalandırılmıştır. Ayrıca diğer 14 kişinin işledikleri suçlara göre geçici kürek cezası veya hapis cezası ile cezalandırılmalarına karar verilmiştir. Bu itibarla haklarında soruşturma devam eden bazı görevliler dışında henüz hüküm verilmemiş 3 kişinin kaldığı tespit edilmiştir. Daha önce gönderilen telgrafta da belirtildiği üzere kasıtlı olarak olaya karışan şahısların yargılanması mahallî hükümet tarafından yapılacağı için bu kişilerin de ağır cezalar alabileceği ifade edilmiştir (BOA, İ. DUİT., s. 138/41, L.2).

Bu gelişmeler üzerine Sadaret'in isteğiyle Selanik Valisi ve İhsan Efendi tarafından gönderilen telgraf ile Hariciye Nazırının elçilerle yapmış olduğu görüşmeleri içeren yazı Padişah'a arz edilmiştir. Padişah da gerekenin yapılması için konuyu Sadaret'e havale etmiştir (BOA, İ. DUİT., s. 138/41, L.1).

3 Temmuz 1876 tarihli Seraskeri'den Sadaret'e gönderilen yazıda, Selanik Vak'ası'nda kusurlu bulunmaları nedeniyle Alaybeyi Salim, Miralay Tahir ve Kaymakam Rıza Bey hakkında Dâr-ı Şûra Azasından Süleyman Paşa tarafından hazırlanan raporda verilen cezaların miktarı Fransa ve Almanya elçileri tarafından yeterli bulunmadığından bahsedilmiştir. Elçiler bu durumu telgrafla devletlerine bildirmişlerdir. Bunun üzerine Paris ve Berlin'den almış oldukları cevaplarda zanlıların mevcut kanunlara uygun olarak en ağır cezalara çarptırılmaları aynı zamanda önceki valinin de mahkemeye çıkarılarak yargılanması istenmiştir. Belirtilen husus devlet nezdinde siyasi bir mesele haline gelmiş olması nedeniyle, diğer önemli sorunlarda olduğu gibi sürecin uzatılmasının uygun olmadığı ve gerekenlerin bir an önce yapılmasının zorunlu olduğu bildirilmiştir. Bu hususta Adliye Müsteşarı İhsan Efendi meselenin yeniden Dâr-ı Şûra Dairesi'nde incelenerek zanlılar hakkındaki belirsizliğin ortadan kaldırılmasını talep etmiştir. Aynı şekilde Dâr-ı Şûra Dairesi'nde zalimlere askeri ve mülkî kanunların bu tür durumlar için belirlediği en

ağır cezaların verileceği gün elçilik görevlilerinin de hazır bulunabilmesi amacıyla Osmanlı Hariciye Nezareti'ne bilgi verilmesi istenmiştir (BOA, İ. DH., s. 1295/101782, L.1).

Sadaret bahsi geçen bu yazıda yer alan hususları incelemek üzere Dâr-ı Şûra-yı Askerî'den ayrılan bazı üyelerle Hassa-i Ordu-yı Hümayun-ı Meclisi ve Erkân-ı Harbiye Daireleri mensuplarından oluşan bir komisyon teşkil etmiştir. Komisyona Serasker ve İhsan Efendi de birkaç kez davet edilerek görüşmeler yapıldıktan sonra nihai karar verilmiştir. Adı geçen zanlılar hakkında mevcut kanunlara uygun ve ceza sınırları açıkça belirlenmiş hükümleri içeren kararname müsveddesi Hariciye Nezareti ile yapılan yazışmalar neticesinde belirlenen bir günde İngiltere, Almanya ve Fransa'yı temsilen elçilik baş tercümanlarının hazır bulunduğu bir ortamda açıktan okunmuş ve ardından da müsvedde temiz bir nüsha haline getirilerek mühürlenmiştir. Bahsi geçen sabık vali ve diğer şahısların yargılanmasının Osmanlı Hükümeti tarafından yürütüleceği hususunda, daha önce talep edilmiş olan Dîvân-ı Harp'ten Askerî Daire'ye gönderilen mazbata, İstinaf Mahkemesi Başkanı Hacı Müşir tarafından bir tezkereyle gönderilmiştir. Bu yazı Sadaret'e takdim edildikten sonra Dâr-ı Şûra-yı Askerî Muhâkemât Dairesi'nden mazbata ve eklerinin dikkatle incelenerek aktarılması istenmiştir (BOA, İ. DH., s. 1295/101782, L.1).

Diğer taraftan bahsi geçen zanlılarla ilgili işlemlerin yapıldığı sırada Berlin Elçisi Edhem Paşa, Hariciye Nazırı Savfet Paşa'ya 18 Temmuz 1876'da hususi bir mektup göndererek Alman İmparatoru'yla yüz yüze yaptığı görüşme hakkında bilgi vermiştir. İmparator, Selanik Vak'ası'ndan dolayı haklarında zan ve kusur isnat edilen kişilere ilişkin hükümlerin, kanunî çerçeve içerisinde ve gecikmeksizin uygulanmasını talep etmiştir. Henüz bir karar alınmamış olmasından dolayı duyduğu üzüntüyü dile getirerek, bu süreçte Osmanlı Devleti'nde hakkaniyetin tesis edilmediğinin bütün dünyaya duyurulması gerektiğini ifade etmiştir. Yargılamalar biraz daha uzarsa Osmanlı elçisinin belirli bir süreliğine yurtdışına çıkarılma zaruretinin ortaya çıkacağı ve sert bir nota verileceği açıklanmıştır (BOA, Y. EE., s. 44/11, L.2).¹⁷ Almanya, Selanik Vak'ası'na karışan kişilerin cezalandırılmasının gecikmesi halinde, Osmanlı Devleti'nde adaletin olmadığını uluslararası kamuoyuna edeceğini ve bu kapsamda Osmanlı elçisini yurtdışına çıkararak nota verme tehdidinde bulunmuştur.

Konuyla ilgili 30 Temmuz 1876 tarihli Sadaret yazısına göre, Selanik Vak'ası nedeniyle yargılanmalarına başlanan sabık Vali Mehmed Refet Paşa, Redif Miralayı Ata, Alaybeyi Salim ve İclaliye Kuvveti sorumlusu Kaymakam Rıza Bey hakkında Selanik'te oluşturulan Divân-ı Harb ile müteakiben Bâbîâli ve Bâb-ı Vâlây-ı Seraskerî nezdinde özel olarak kurulan olağanüstü mahkemelerde gerçekleştirilen sorgulamalardan sonra ceza kanunlarının derecelerine göre düzenlenen iki kararname Padişah'a arz edilmiştir. Kararnamelerin içeriğinden anlaşıldığı üzere, Mehmed Refet Paşa'nın ile ilgili kaymakamın olayın başlaması ve gelişmesi sürecinde vilayetçe alınması gereken bazı tedbir ve teşebbüsleri usul ve kaidelere uygun olarak yerine getirmedikleri tespit edilmiştir. Bu nedenle Mülkiye Ceza Kanunnamesinin 102. ve 182. maddelerinin son fıkralarına uyarınca, 1 yıl süreyle Bâb-ı Seraskerî'de hapis cezasın çarptırılmalarına hükmedilmiştir. Diğerlerine gelince, bunların sahip oldukları unvan ve görev konumları ile olay esnasında vilayetten gelen kurtarma amaçlı emirlerin uygulanmasını geciktirmeleri nedeniyle Fransa ve Almanya konsoloslarının öldürülmelerine yol açan saldırıların meydana gelmesine zemin hazırladıkları değerlendirilmiştir. Bu çerçevede sorumlulukları üç dereceye ayrılarak tasnif edilerek Alaybeyi Salim Bey'in birinci, Rıza Bey'in ikinci ve Ata Bey'in üçüncü dereceden ceza alması gerektiği anlaşılmıştır. Salim Bey'in nişan ve madalyalarının alınarak, emeklilik hakkından

¹⁷ 18 Temmuz 1876 tarihli Berlin elçisi Edhem Paşa'dan Hariciye Nazırı Savfet Paşa'ya hususi gönderilen mektup. Edhem Paşa bu mektup'ta Selanik Vak'ası dışında pek çok konudan da bahsetmiştir. Sırp savaşına yabancı devletlerin müdahale etme teşebbüslerinden önce bitirilmesi, Girit Hristiyanlarının nizamiye maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki istekleri, Selanik'te yolların yenilenmesi bahsi, Eflak ve Boğdan'a Memleketeyn yerine Rumen denilmesi düşüncesi, elçilerin maaşları ve Avusturya'nın kıyı limanını kapatmasıyla ilgili gazetelerde verilen beyanatlar gönderilen bu mektupta etraflıca anlatılmıştır (BOA, Y. EE., s. 44/11, L.2).

mahrumiyetiyle beraber askeriye'den kovulması ve ilk önce 3 ay hapis yattıktan sonra 15 yıl kürek cezasına çarptırılmıştır. Rıza Bey'in de aynı şekilde askeriye'den kovulmasıyla tutukluluk tarihinden itibaren 10 yıl ve Ata Bey'in de askeriye'den kovulmasıyla beraber tutukluluk tarihinden itibaren 3 sene müddetle münasip yerlerde kal'a-bend¹⁸ cezasına çarptırılması karara bağlanmıştır. Rıza Bey'in Rodos, Ata Bey'in Midilli'de kal'a-bend cezası çekmesine hükmedilirken, Salim Bey'in ise Rodos'ta kürek cezası çekmesi uygun görülmüştür. Gerek Refet Paşa'nın ve gerekse diğerlerinin karara bağlanan cezaları ve kal'a-bend cezaları ile diğer hususlar tezkereyle Padişah'a arz edilmiştir (BOA, İ. DH., s. 1295/101782, L.2). Daha sonra verilen cezalarla ilgili Padişah onayı çıkarak ferman Sadaret'e iade edilmiştir (BOA, İ. DH., s. 1295/101782, L.2).¹⁹

Selanik Vak'ası'nda öldürülen Fransa ve Almanya Konsoloslarının ailelerine verilecek tazminat ile Mehmed Refet Paşa'nın valilik hizmetinde istihdam olunmayacağı hakkında teminat istenmesini içeren 30 Temmuz 1876 tarihli telgraf Osmanlı Devleti'nin Paris elçiliğinden Hariciye Nezareti'ne gönderilmiştir. Paris elçisi telgrafta ana hatlarıyla şunlardan bahsetmiştir; bu sabah Hariciye Nazırı'yla görüştüm. Kendisi Selanik Vak'ası'ndan söz açarak Fransa ve Almanya tarafından birlikte hazırlanarak gönderilen resmî yazının pek çok maddelerinde zanlıların hapsedilmesinden dolayı teskin olmuş ise de öldürülenlerin ailelerine tazminat ödenmesi ve Mehmed Refet Paşa'nın da sonraki dönemlerde valilik hizmetlerinde istihdam olunmayacağı hakkında teminat istenmesine dair teklifin henüz kabul edilmediğinden söz etmiştir. Bu konuda verilen 3 haftalık mühlet Ağustos'un 3'ünde dolacağından dolayı bu iki maddenin de halledilerek çözüme kavuşturulmasında ısrar etmiştir. Bir de iki elçinin öldürülmesinin ne faydasının olduğunun müzakere edilmesiyle, maktullerin ailelerine mahsus olan tazminatla ilgili şimdilik bir senet gönderilmesi ve Refet Paşa'nın da bundan böyle valilik yapamayacağına dair taahhüt istenmiştir. Bu suretle pek çok şikayete konu olan Selanik Vak'ası'na bir son verilebileceği belirtilmiştir (BOA, HR. TO., s. 122/76).

Diğer taraftan 7 Ağustos 1876 tarihli Berlin elçiliğinin telgrafında, Selanik Vak'ası'nın halledilip bir sonuca ulaşılmasıyla ilgili olarak Osmanlı Hariciye Nezareti'nin telgrafının Almanya Hariciye Nazırı'na iletildiği bildirilmiştir. Almanya Hariciye Nazırı duyulan memnuniyeti dile getirdikten sonra Alman İmparatoru ile Prens Bismark'ın da bilgilendirileceğini açıklamıştır. Daha sonra İki devlet arasındaki münasebetin gayet dostane bir surette devam etmesinin Almanya'nın arzusu olduğu beyan edilmiştir (BOA, HR. TO., 122/105).

Selanik Vak'ası'na dair Paris elçiliğinden 7 Ağustos 1876 tarihinde gönderilen telgrafta, Dük Dukaz'ın meselenin çözüme kavuşturulmasından ve bir neticeye bağlanmasından dolayı duyduğu memnuniyeti dile getirerek teşekkür ettiği belirtilmiştir. Öte yandan Dük Dukaz, Bulgaristan'daki Osmanlı askerlerine isnat olunan bazı hareketlerle ilgili olarak Sofya'daki Fransa Konsolosu'ndan 27 Temmuz tarihinde aldığı yazı ile Edib Efendi'nin raporu arasında bir çelişki olduğunu bulunduğunu ifade etmiş ve konsolosun ulaştığı sonucun delillere dayalı olduğunu vurgulamıştır. Bu nedenle Osmanlı Hükümeti'nin tıpkı Selanik'te olduğu gibi Sofya'daki durumu da tarafsız bir şekilde tahkik etmesi ve ulaşılan sonuçların paylaşılması istenmiştir (BOA, HR. TO., 122/109).

¹⁸ Kal'a-bend, bir kale içinde yaşamağa mahkuk edilmiş, hapsedilmiş anlamına gelir. Suçluların kale içerisinde tutularak, kaleden dışarı çıkmalarının engellenmesi şeklinde bir ceza yöntemidir (İşbilir, 2019, s. 5)

¹⁹ Bunun üzerine bahsi geçen mazbatalardaki kanun hükümlerine uygun olarak Mehmed Refet Müşirinin 1 yıl süreyle Bâb-ı Seraskeri'de hapsolunması, Salim Bey'in nişan ve madalyalarının alınarak emeklilik hakkından mahrumiyetiyle beraber zaptiyeden kovulması ile ilk önce 3 ay hapsolduktan sonra 15 sene Rodos'ta küreğe konulması, Rıza Bey'in askeriye'den atılması cezasıyla beraber tutuklanma tarihinden itibaren 10 sene Rodos'ta ve Ata Bey'in dahi aynı şekilde askeriye'den atılması cezasıyla beraber tutuklanma tarihinden itibaren 3 sene müddetle Midilli'de kal'a-bend olunması için icab eden ferman çıkarak Sadaret'e iade edilmiştir (BOA, İ. DH., s. 1295/101782, L.2).

Selanik Vak'ası'ndan nedeniyle görevlendirilen Divan-ı Harp memurlarının gidiş ve dönüş masraflarına ilişkin olarak gerekli meblağ 13 Ağustos 1876 tarihli Sadaret yazısında belirtilerek Padişah'a arz edilmiştir. Askerî Mahkemenin kurulması amacıyla Divan-ı Harp Heyeti'nden görevlendirilen Ferik Ömer Şevki, Necib ve Feyzi Paşalar ile bölgede bulunan Nizami, Edhem ve Said Paşaların yanı sıra askeriye'den yüksek rütbeli subayların gidiş ve dönüşleri masraflarıyla Selanik'te yaptıkları harcamalardan oluşan toplam 139 liralık giderin 1875 yılı Nizamiye Hazinesi'ne sokularak düzlenmesi için Maliye Nezareti'nin yazısı arz edilmiştir. Daha sonra bu giderle ilgili 1875 yılı olağanüstü durum olarak Nizamiye Hazinesine konulması hususunda çıkan irade Sadaret'e havale edilmiştir (BOA, İ. DH., s. 729/5083).

Osmanlı Devleti, Selanik Vak'ası sırasında öldürülen Fransa ve Almanya Konsoloslarının ailelerine vereceği yardımla dış baskılardan kurtulmaya çalışmıştır. Selanik Vak'ası'nda katledilen Fransa ve Almanya Konsoloslarının ailelerine bağış şeklinde ödenecek olan 900.000 frangın nasıl tedarik edileceği hususu hakkındaki Maliye Nezareti'nin yazısı Sadaret'e arz edilmiştir. Ödenecek meblağın yüksek olması nedeniyle, bu tutarın tek seferde temin edilerek hemen ödenmesi hazinenin mevcut mali durumu itibarıyla mümkün görülmemiş ve bu nedenle Mösyö Zarifiye'den borç alınması zorunlu hale gelmiştir. Bu kapsamda Mösyö Zarifiye ile yapılan sözleşme gereğince, ilave edilecek faizle birlikte oluşan toplam meblağın 40.811 Osmanlı altınına ulaştığı belirtilmiştir. Belirtilen bu tutarın 6 taksit halinde gümrük gelirlerinden karşılanarak ödenmesine karar verilmiştir. *Çünkü adı geçen vak'a devletlerarası bir politika meselesine dönüşerek, içeride diğer pek çok sorunun yanı sıra Osmanlı Devleti'ni çok zor duruma düşürmüştür. Osmanlı Devleti, konsolosların öldürülmesi meselesini çözebilmek ve ortaya çıkan kaosun içinden çıkabilmek için içeride pek çok tedbirler aldığı gibi dışarıda da öldürülen konsolosların ailelerine yüksek miktarda para ödemiştir. Böyle bir zaruri durum ortaya çıkınca, 40.811 Osmanlı altınının ödenmesi için hazırlanan yazı 14 Ağustos 1876 tarihinde Sadrazam tarafından Padişah'a arz edilmiştir. Ertesi günü de 40.811 Osmanlı altınının ödenmesi için çıkan irade gereği için Sadaret'e havale edilmiştir* (BOA, İ. HR., s. 271/16329).

Selanik Vak'ası'nda katledilen Almanya ve Fransa Konsoloslarıyla ilgili olarak 15 Ağustos 1876 tarihinde Osmanlı Devleti'nin Berlin elçiliğinden gönderilen telgrafta, Bâbıâli'nin Selanik'te öldürülen konsoloslar meselesini bir neticeye bağlayacağına dair söz verdiği halde olayla ilgili şüpheliler hakkında herhangi bir girişimde bulunulmamasından dolayı Prens Bismark'ın sistemi aktarılmıştır. Alman İmparatoru'nun büyük önem verdiği söz konusu olayla ilgili olarak, Bâbıâli'den bir süre tayin edilmesini talep etmesi için Mösyö Rovorter'e talimat verilmiştir. Ayrıca sürecin ertelenmesine neden olan hususların açıklanmasının istendiği belirtilmiştir (BOA, HR. TO, 122/93).

Aslında bu durumla ilgili önceki hafta Osmanlı Hariciye Nezareti'nden Almanya Hariciye Nezareti'ne gereken bilgiler aktarılmış ve Berlin Hükümeti memnuniyetini dile getirerek, Prens Bismark'ın da bilgilendirileceği belirtilmiştir. Prens Bismark'ın, Selanik Vak'ası kapsamında Osmanlı Devleti'nin zanlılar hakkında yürüttüğü yargılama sürecine ilişkin olarak, ya kendi Hariciye Nazırı tarafından bilgilendirilmediği ya da eksik bilgilendirildiği için bu meselinin henüz çözüme kavuşturulamadığını zannettiği değerlendirilmektedir.

Selanik Vak'ası'nda hapis cezası alan bazı şahısların tahliyelerini isteme sebeplerine dair Selanik Rum Metropolitide ile muteber Rum ahalisinden 15 kişi tarafından Sadaret makamına 18 Ekim 1876 tarihinde bir dilekçe takdim edilmiştir. Dilekçenin tercümesi özetle şöyledir; Selanik demiryolu mevkiinde meydana gelen ve bazı olumsuz hadiselerle yol açan olaylar kapsamında, fiillerin asıl faileri olduğu anlaşılan bazı yabancı şahısların firar etmiş olmalarına rağmen, Osmanlı tebaasından aile sahibi 5 Hristiyan kişinin tutuklanarak Divan-ı Temyiz'e sevk edildiği ve yargılama süreci tamamlanıncaya kadar hapsedildikleri anlaşılmaktadır. Yargılama neticesinde belirtilen kişilerden bazılarının 5 yıl, bazılarının 3 yıl süreyle su dağıtımı hizmetinde çalıştırılmalarına hükmedilmiştir. Hâlbuki tren garında meydana gelen uğusuz vak'aya bazı

yabancıların neden olduğu ileri sürülmüştür. Bunlar da ilk anda başka ülkelere firar etmiştir. Olaya sebep olanlar tarafından yapılan hadiseden dolayı bu çaresiz, zavallı aileler büyük cezalara çarptırılmışlardır. Bahsi geçenlerin affedilerek beraatlarına, değilse de cezalarının hafifletilmesine vesile olabilecek makul bir sebep mevcuttur. O da vak'anın başlangıcında kızın köyünden kaçırılmasının herkesçe kabul edilmesine rağmen pek önemsenmemiş olmasıdır. Adı geçen kız Müslüman halktan birkaç kişi tarafından zorla kaçırıldıktan 3 gün sonra şehre getirildiğinde, annesinin feryadı üzerine orada bulunan bazı Hristiyanlar yetişerek Müslümanların elinden kızı alıp götürmüşlerdir. Fakat buradaki Müslümanların zaptiyeden olmadıkları anlaşılmıştır. Bir de mahkemenin neticesine gelince, mahkûmların affedilerek beraatlarına sebep olabilecek birçok durum vardır. Bunların bu meselede hiçbir müdahalelilerinin olmadığı ve olay anında tren garı civarında bulunmadıkları ifade etmişlerdir. Mahkemede bir zaptiyenin ifade ve şahitliğiyle hüküm verildiğinden dolayı zaptiyenin şahitliğinin mahkemede kabul edilmesi kanun hükümlerine aykırı bulunmuştur. Bundan başka bahsi geçen zaptiyenin ifadesi üzerine Müslüman halktan 21 kişi mahkemede şahit olarak ifade vermiştir. Mahkeme tren garı mevkiinde kızın alınıp kaçırılması maddesini konsolosların da öldürülmesi maddesiyle birleştirilerek bahsedilen kişilerin cezalandırılmasına hükmetmiştir. Hâlbuki bu iki hadisenin diğeriyle arasında pek çok fark olmasına rağmen ikisinin birleştirilmemesi hususu Sadaret'e arz edilerek belirtilen kişilerin tahliyeleri istenmiştir (BOA, HR. TO., s. 462/12).

Diğer taraftan 28 Ocak 1877 tarihli Seraskeri'den Sadaret'e gönderilen yazıda, Selanik Vak'ası'ndan nedeniyle mahkûm olan Mehmed Refet Paşa'nın ailesinin her birinin zaruri ihtiyaçlarını karşılayamayacak kadar fakir düşerek çaresiz kaldıkları anlatılmıştır. Belirtilen durumun doğrulanması üzerine, geçimlerini temin edebilmek amacıyla Sadaret'ten verilen talimatlar doğrultusunda, Refet Paşa'nın ailesine Nizamiye Hazinesi'nden her biri 10.000'er kuruş olmak üzere iki taksitle 20.000 kuruşun tahsis edilmesi ve ayrıca pusulasında belirtilen miktar kadar erzakın verilmesi istenmiştir. Bahsedilen erzakın ambarlar fazlasından ve zikredilen meblağın da kırpıntı hasılatından ödenmesinin mümkün olduğu ifade edilmiştir (BOA, İ. DH., s. 739/60487, L.2).

Daha sonra durum 31 Ocak 1877 tarihli Sadaret yazısıyla Padişah'a arz edilmiştir. Mehmed Refet Paşa'nın evinin idaresi için merhameten Nizamiye Hazinesinden iki defada verilen 20.000 kuruş ile ekli pusulada belirtilen miktar kadar erzakın mahsup edilmesine dair Serasker'in yazısı da Padişah'a takdim edilmiştir. Belirtilen meblağın aynen ödenmesi ve adı geçen erzakın da mahsuben verilmesi konusunda irade çıkarak tezkire Sadaret'e iade edilmiştir (BOA, İ. DH., s. 739/60487, L.2).

Trablusgarb Valisi Mehmed Sabri Paşa tarafından 11 Haziran 1878 tarihinde Sadaret'e gönderilen yazının konusu, Selanik Vak'ası'ndan dolayı Trablusgarp'a sürgün edilen Emin Efendi'nin sürgün yerinin değiştirilmesine dair kendisine ulaştırılan bir dilekçedir. Selanik Vak'ası nedeniyle çıkan irade ile 3 sene müddetle sürgünle burada bulunan Emin Efendi, görünüşe göre müzmin bir kalp hastalığına yakalanmıştır. Trablusgarp'ta yapılan tedavi yetersiz kaldığından dolayı hastalığı her geçen gün hızlı bir şekilde ilerlemiş olduğundan, hava değişimi için sürgün yerinin İzmir veya Bursa'ya değiştirilmesini istemiştir. Emin Efendi Hey'et-i Tabibiye-i Askeriye'ye havale edilerek muayene olduktan sonra kendisinin gerçekten bahsedildiği gibi bir hastalığa yakalandığı anlaşılmış olup, tedavisi için hava değişimin gerektiği raporla tasdik edilmiştir. Bu doğrultuda bahsi geçen rapor eklenerek takdim edilmiş ve gereğini yapılması için Sadaret'e havale edilmiştir (BOA, İ. DH., s. 771/62803, L.2).²⁰

²⁰ 11 Haziran 1878 tarihli Trablusgarb Valisi Mehmed Sabri Paşa tarafından Sadaret'e gönderilen yazı.(Bu yazı Hey'et-i Tabibiye-i Askeriye'nin hazırladığı raporun da eklenmesiyle 15 Haziran 1878 tarihinde Sadaret'e gönderilmiştir); Tabib Hasan Hamid, Tabib Emin ve Tabib Ahmed tarafından hazırlan raporda, sürgün edilerek Trablusgarb'da bulunan Selanik'li Emin Efendi'nin görünüşe göre 2 seneden beri müzmin bir kalp hastalığına

Emin Efendi'nin durumuyla ilgili bir gelişme olmayınca 21 Temmuz 1878 tarihinde Trablusgarb Valisi Sabri Paşa tarafından Hariciye Nezareti'ne belirtilen durumla ilgili olarak gönderilen telgraf oradan Dahiliye Nezareti'ne iletilmiştir. Telgrafta şöyle denilmiştir;

“Selanik’li Emin Efendi hakkında Haziran’ın 15’inde takdim ettiğim dilekçemin henüz cevabına ulaşamadım. Bu konuda telgrafla talimat gönderilmesini rica ederim” (BOA, İ. DH., s. 771/62803, L.4).

Daha sonra Selanik’li Emin Efendi’nin durumuyla alakalı olarak sürgün yerinin değiştirilip değiştirilmediği, sağlık durumu seyri ve hususlarda Trablusgarb Valisi Mehmed Sabri Paşa’ya herhangi bir talimat gönderilip gönderilmediğine dair tespit edebildiği kadarıyla arşiv kaynaklarında bir kayda rastlanmamıştır.

Dahiliye Nezareti’ne takdim edilmek üzere Cezayir-i Bahri Sefid Vilayetinin 28 Ekim 1878 tarihli yazısında, Selanik Vak’ası’ndan dolayı 10 yıl müddetle Rusya’da kal’a-bend olan önceki Bahriye Kaymakamlarından Rıza Bey’in eşi Zeliha Aliye Hanım tarafından verilen dilekçeden bahsedilmiştir. Burada Zeliha Hanım aylık aldığı 600 kuruş maaşın yetmediğini, İsmail Paşa’nın kızı olduğunu ve babası miras olarak hiçbir şey bırakmadığı için zor durumda kaldığını anlatmıştır. Kendisine yardım edecek kimsesi kalmadığını beyan eden Zeliha Aliye Hanım, bir de babasının vefat etmeden önce bakmak zorunda olduğu kişilere kendisinin baktığını belirtmiştir. Bu nedenle maaşının geçimlerine yetecek kadar artırılmasını rica etmiştir. Yapılan araştırmalar sonucunda bu durum teyit edilerek, Zeliha Aliye Hanım’la birlikte toplam 9 kişiye kal’a-bend olan Rıza Bey’den başka sahip çıkanın olmadığı anlaşılmıştır. Gerçi bir oğlu varsa da onun da teğmen rütbesinde olup, aldığı maaşın ancak kendisine yetmesi ve paranın buradaki değerinin 36 kuruşa kadar düşmesinden dolayı geçinebilmeleri için en az günlük 50 kuruşa ihtiyaçları olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla bahsi geçen aile günlük 50’şer kuruştan maaş alabilmek için 900 kuruşun daha gönderilmesini talep etmiştir (BOA, ŞD., s. 272/20, L.5).

Konuyla ilgili olarak 4 Kasım 1878 tarihinde Dahiliye Nezareti’ne gönderilen yazıda, Selanik Vak’ası’ndan dolayı Rusya’da kal’a-bend olan Rıza Bey’in hususi maaşının, kalabalık olan ailesinin idaresine yetmemesi nedeniyle yakınlarının zaruri ihtiyaçlarını karşılayamadığı ve merhamete muhtaç oldukları anlatılmıştır. Bu maaşın üzerine münasip bir miktar zam yapılması istirhamına dair Vilayet İdare Meclisi tarafından tanzim olunan kararname eklenerek takdim edilmiştir. Gerçekten de bahsedilen kişi yardıma muhtaç olduğundan kararnamede de belirtildiği gibi maaşın geçinebilecek kadar artırılması hususunda müsaade edilmesi istenmiştir (BOA, ŞD., s. 272/20, L.4).

Rıza Bey’in ve ailesinin durumu 15 Kasım 1878 tarihli yazıyla Maliye Nezareti’ne havale edilmiştir. Bahriye zabıtlarından Rıza Bey’in hususi maaşının, kendisinin ve kalabalık olan ailesinin zaruri ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kaldığı ifade edilmiştir. Maaşın yeterli miktara çıkarılması hakkında Vilayet İdare Meclisi’nce hazırlanan kararnamenin gönderildiğine dair Cezayir-i Bahr-i Sefid Vilayeti’nden gelen yazıyla birlikte gereği için Maliye Nezareti’ne havale edilmiştir (BOA, ŞD., s. 272/20, L.3).

Maliye Nezareti bu yazı ile kararnameyi muadillerini dikkate alarak değerlendirmiştir. Hususi masrafların duruma göre değişeceği, Rıza Bey’in eşi Aliye Hanımın aylık 600 kuruş maaşının olduğu ve bu durumdaki kal’a-bend olanlara günlük 3’er kuruştan 30 kuruşa kadar ödeme yapıldığı belirtildikten sonra icabının yapılmasının Dahiliye Nezareti’ne ait olduğu belirtilmiştir (BOA, ŞD., s. 272/20, L.3). Daha sonra konu 19 Aralık 1878 tarihinde Şûrây-ı Devlet’e havale edilerek

yakalanmış olduğu, her yaz gereken tedavi yapılmış ise de te’sir etmeyerek her geçen gün ağrıların artmış olduğu, su ve hava değişimine muhtaç olduğu belirtilmiştir. Bu durum iş bu bir adet raporda tanzim ve takdim kılınmıştır diye yazılmıştır (BOA, İ. DH., s. 771/62803, L.3, 12 Haziran 1878 Tabib Hasan Hamid, Tabib Emin ve Tabib Ahmed tarafından hazırlanan rapor).

görüldükten sonra (BOA, ŞD., s. 272/20, L.2), Maliye Dairesi'nde okunmak suretiyle cevap hazırlanmıştır. Buna göre bahsedilen hanımın geçici olarak 600 kuruş maaşı bulunduğu anlaşılmış ve hazinenin maaşına zam yapmaya müsait olmaması nedeniyle hususi maaşıyla idare etmesinin gerekeceği Cezayir-i Bahr-i Sefid Vilayeti'ne yazılmıştır (BOA, ŞD., s. 272/20, L.1).

Sabık Selanik Alaybeyi tarafından 11 Haziran 1879 tarihli Cezayir-i Bahr-i Sefid Vilayeti'ne gönderilen yazıda, daha önce 15 Ocak 1879 tarihli divan-ı temyiz kararnamesinin yollanmış olmasına rağmen bu hususta bir netice alınamadığı ifade edilmiştir. Dizlerinden bel ve kollarına doğru çok şiddetli sızlamalar olduğu, bu konuda tıbbî gelişmeler olmasına rağmen dışarı çıksa bile tedavi olmazsa ölebileceği ve vilayetin kendisine acıyarak kalan cezasını kal'a-bend olarak tamamlama istediği tekrar edilmiştir (BOA, DH. MKT., s. 1326/28, L.3).

Selanik Vak'ası'ndan dolayı kürekte bulunan Alaybeyi Salim Bey'in malul olması nedeniyle, kalan ceza süresinin kal'a-bendliğe çevrilmesi hakkında divan-ı temyizden düzenlenen mazbata 29 Ocak 1879 tarihli yazıyla takdim edilmiştir. Daha sonra Salim Bey'in bazı isteklerini içeren dilekçesi eklenerek Dahiliye Nezareti'ne gönderilerek, kendisinin gerçekten acınacak bir halde olduğu ifade edilmiştir (BOA, DH. MKT., s. 1326/28, L.1).

Bunun üzerine mesele Hariciye Nezareti'ne havale edilmiştir. Hariciye Nezareti de 17 Temmuz 1879 tarihli yazısında, gerekli yerlerle görüşüldükten sonra sonucun cevaben yazılacağını bildirmiştir. Her ne kadar Almanya ve Fransa elçilerine tutukluların bahsi geçen durumu bildirilmişse de Selanik Vak'ası'ndan dolayı zanlı bulunan kişilerin mahkûm oldukları gerekçesiyle, cezalarının hafifletilmesine ve tahliyelerine kesinlikle muvafakat verilmediği belirtilmiştir. Sonuçta Selanik Vak'ası nedeniyle küreğe mahkûm olup maluliyeti dolayısıyla cezasının kal'-abendliğe çevrilmesini isteyen sabık Selanik Alaybeyi Salim Bey'in talebinin mümkün olmadığı anlaşılmıştır (BOA, DH. MKT., s. 1326/28, L.2).

Selanik Vak'ası'ndan dolayı 15 sene kürek cezasıyla Trablusşam Hapishanesi'nde²¹ tutuklu olan Hafız Salih de emsalleri gibi tahliye talebinde bulunmuştur. Konuyla ilgili Hafız Salih'in tutukluluk başlangıcı olan tarih ile serbest bırakılmasını istediği tarihe kadar herhangi bir mahzur olup olmadığına dair Adliye ve Mezahib Nezareti'nin bilgi edinmek için sorusuna cevaben gönderilen 8 Eylül 1886 tarihli Selanik Vilayeti'nin yazısı Sadaret'e iletilmiştir. Emsalleri tahliye olduğu halde Hafız Salih de hâlihazırda tutuklu olduğu için onun da affedilerek salıverilmesi babası tarafından da dilekçe yazılarak istenmiştir (BOA, DH. MKT., s. 1364/49). Fakat Hafız Salih'in tahliyesiyle ilgili son durumun ne olduğuna hususunda herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

16 Şubat 1892 tarihli Akka merkezinden Kolağası Mehmed imzasıyla Zabtiye Nezareti ve oradan da Dahiliye Nezareti'ne gönderilen telgrafın konusu, Akka'da Selanik Vak'ası benzeri bir hadisenin yaşanmaması için alınan tedbirler hakkındadır. Akka Mutasarrıfı Hayfa tarafında yapılmakta olan köprülerle ilgilenmesi için Akka Muhasebecisi Rauf Efendi'yi görevlendirmiştir. Rauf Efendi'nin, Yazı İşleri Müdürü Nedim Efendi ile birlikte fırsat buldukça müptelası oldukları alkol kullanımına devam ettiği ve bu davranışlarının dozunu her geçen gün artırdıkları anlaşılmıştır. Hristiyan cemaatinden Selim adlı çocukla birlikte Hayfa adındaki İslam Gazinosuna kapanarak çevrede bulunanların alenen rahatsız ettikleri ve umumi ahlakı aykırı davranışlarda bulundukları iddia edilmiştir. Bu yüzden halkın arasında devamlı dedikodu yayılmış ve bunun sonucunda Müslümanlar ve Hristiyanlar arasında Selanik Vak'ası gibi bir vak'anın ortaya çıkabileceği düşünülmüştür. Meselenin iç yüzü Kolağası Mehmed tarafından araştırıldıktan sonra bahsedilen kişilerin hızlıca oradan çıkarılmaları sağlanmıştır. Umumi ahlaka aykırı davranışlarda bulundukları bildirilen Akka Muhasebecisi Rauf Efendi ve Yazı İşleri Müdürü Nedim Efendi'nin

²¹ Trablus (Trablusşam); Sancak (1517)-Arap Vilayeti, Sancak (1520)-Şam Eyaleti, Eyalet (1570)-Trablus Eyaleti, Sancak (1571)-Kıbrıs Eyaleti, Sancak (1573)-Şam Eyaleti, Sancak (1832-1840)-Mısır Yönetimi, Sancak (1847)-Sayda Eyaleti, Sancak (1865)-Suriye Vilayeti, Sancak (1888)-Beyrut Vilayeti (Sezen, 2006, s. 493).

görevden alınmaları talep edilmiştir. Böylece alınan bu basit tedbirle Selanik Vak'ası benzeri bir olayın yaşanmasının önüne geçilmiştir (BOA, Y. PRK. ZB., s. 9/73).

4. Taltifler

Selanik Vak'ası'nın bastırılmasında emeği geçenlerin ödüllendirilmesi gündeme gelmiştir. Selanik'ten 24 Mayıs 1876 tarihinde Sadaret'e gönderilen telgrafın konusu, mahallî hanedan mensuplarından Şeşbeşzâde İsmail Ağa'nın Selanik Vak'ası sırasında göstermiş olduğu hizmetler dolayısıyla ödüllendirilmesine ilişkindir. Selanik Vak'ası'na müdahale eden kişilerin zahire ihtiyaçları hususunda her türlü üstün hizmeti göstermesi ve diğerlerini de teşvik için kendisinin 5. rütbeden mecidî nişanıyla taltif edilmesi Selanik Valisi Eşref Paşa ve İhsan Efendi tarafından istenmiştir. Encümen-i Meşverette okunan telgrafın eklenerek arz edilmesinden sonra Sadrazam'ın bu teklifi uygun görerek Padişaha bildirmesi üzerine, Şeşbeşzâde İsmail Ağa'nın 5. rütbeden mecidî nişanıyla ödüllendirilmesi hakkında 29 Mayıs 1876 tarihinde irade çıkmıştır (BOA, İ. MMS., s. 54/2423, L.1-2).²²

İstanbul zabtiye alayı yüzbaşlarından olup Selanik'te bulunan Mustafa Efendi'nin Selanik Vak'ası'nda üstün hizmetleri görülmüş olduğundan, 5. rütbeden mecidî nişanıyla taltif edilmesi Selanik Valisi tarafından Sadaret'e gönderilen telgrafla arz edilmiştir. Sadrazamın bu talebi uygun görmesi ve teklifi padişaha arz etmesi üzerine, Mustafa Efendi'ye 5. rütbeden mecidî nişanı verilmesiyle ilgili 19 Haziran 1876'da irade çıkararak, bahsedilen telgraf Sadaret'e iade edilmiştir (BOA, İ. DH., s. 724/50530, L.2).²³

Selanik Vak'ası üzerine Tersane-i Âmire'den gönderilen Asâkir-i Bahriye-i Şâhânenin 2. Taburu Binbaşısı Mustafa Ağa'nın üstün hizmetlerinden dolayı mükâfat olarak taltif edilmesi Selanik Vilayeti tarafından istenmiştir. Mustafa Ağa'nın bahsedilen yerde üstün gayretler gösterdiğinin anlaşıldığı ve taburuyla birlikte Derviş Paşa'nın maiyetine alınmasıyla birlikte Sadaret'in uygun görmesi halinde sahip olduğu 5. rütbe mecidî nişanının 4.'ye değiştirilmesi hususu arz edilmiştir (BOA, İ. DH., s. 727/50710, L.1). Bunun üzerine 25 Temmuz 1876 tarihli Sadaret'in yazısı padişah tarafından uygun görülerek, bahsi geçen yazı Sadarete iade edilmiştir (BOA, İ. DH., s. 727/50710, L.2).²⁴

5. Sonuç

19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'dan çekilmesine zemin hazırlayan Balkanlardaki olayların ilk ve önemli bir aşaması 1875-1878 yılları arasında yaşanmıştır. 1875 Bosna-Hersek Ayaklanması, 1876 Bulgaristan Ayaklanması ve aynı yıl başlayan Osmanlı-Sırp, Karadağ Savaşları büyük ölçüde bu dönemdeki siyasi olayların başlangıcını oluşturmuştur. Balkanlarda başlatılan bu hareketler her ne kadar Osmanlı Devleti'nin aldığı önlemlerle engellenmeye çalışılmışsa da milliyetçilik ve slavcılık gibi akımların etkisiyle Balkan bunalımı Bâbîâli'yi sarsmıştır.

Rusya ile Avrupa devletlerinin kışkırtmaları ve Fransız İhtilali sonrasında ortaya çıkan milliyetçilik akımının etkisiyle Balkanlarda isyanlar büyümüştür. Karadağ isyanları, Eflak-Boğdan olayları ve Sırp isyanları sonrasında Balkanlarda sorunlar giderek artmıştır. Osmanlı Devleti'nin Bulgaristan'daki isyanları bastırmasından rahatsız olan Rusya, Türklerin Bulgarları katlettiğini öne sürerek Avrupalı devletlerin olayı araştırmasını istemiştir. Yapılan incelemeler sonucunda Osmanlı Devleti'nin haksız görülmesi sonrasında bir de Selanik Vak'ası olunca Osmanlı aleyhtarlığı iyice artmıştır. Büyük devletler, Selanik Vak'ası gibi Balkanlar'da

²² 24 Mayıs 1876 tarihinde Selanik Valisi Eşref Paşa ve İhsan Efendi'nin Sadaret'e gönderdiği telgraf üzerine 29 Mayıs 1876 tarihli irade (BOA, İ. MMS., s. 54/2423, L.1-2).

²³ 19 Haziran 1876 tarihli Sadaret tezkiresi üzerine çıkan irade (BOA, İ. DH., s. 724/50530, L.2).

²⁴ (BOA, İ. DH., s. 727/50710, L.2) 25 Temmuz 1876 tarihli Sadaret tezkiresi üzerine 30 Temmuz 1876 tarihli irade. (BOA, İ. DH., s. 727/50710, L.2)

gerçekleşen krizi çözmek için İstanbul Konferansı'nda bir araya gelmişlerdir. Selanik Vak'ası nedeniyle yine Türkler haksız görülmüş ve Avrupa kamuoyu Türkler aleyhine çevrilmiştir.

Fransız Konsolos Jules Moulin ile Alman Konsolos Eric Abbott kalabalığın saldırısına uğrayarak linç edilmiştir. Fransa ve Almanya Konsoloslarının tahrikkâr bir tertip sonucunda feci bir şekilde katledilmesi üzerine Fransa ile Almanya olayın asıl bu hale gelmesinde etkili Rusya, Avusturya ve İtalya hemen Osmanlı Devleti'yle ilişkilerini askıya alarak savaş gemilerini Selanik Limanı'na göndermişlerdir. Konsolosları öldürenlerin ve katliamı önleyemeyenlerin en ağır şekilde cezalandırılmasını istemişlerdir.

İstanbul'da İgnatyef başkanlığında toplanan büyükelçiler, Selanik Limanı'na birer filo savaş gemileri gönderilmesinin yanı sıra ihtiyaç halinde karaya asker çıkarılması kararlarını almışlardır. İçeride ve dışarıda pek çok sorunla uğraşan Osmanlı Devleti, bir anda kendisini uluslararası krize dönüşen bir meselinin içinde bulmuştur. Durumun daha da vahamete dönüşmesini istemeyen Bâbîâli hemen hareket geçerek, Selanik'e savaş gemileri ve nizamiye askeri göndermiştir. Selanik Valisi Baytar Mehmed Refet Paşa görevden alınarak İstanbul'a çağırılmış, yerine vali olarak Eşref Paşa ile olayı tahkik etmek üzere de Adliye Müsteşarı Vahan Efendi görevlendirilmiştir. Konsolosları katleden 6 kişi hemen Bâbîâli tarafından idam edilince, büyük devletler karaya asker çıkarmaktan vazgeçmişlerdir.

Osmanlı Devleti incelemiş olduğumuz bu dönemde büyük bir sosyal çözülüş içerisindeydi. Bu çözülüşü durdurabilmek için ileri sürülen "Osmanlılık düşüncesinin" artık herkesi bir çatı altında toplayamayacağı ortaya çıkmıştır. Zira bir Osmanlı şehri olan Selanik'teki normal bir ihtida olayı kısa süre sonra yapılan kışkırtmalarla bir toplumsal soruna dönüşmüştür. Kalabalığı teskin etmek üzere gelen Alman ve Fransız konsolosların linç edilerek öldürülmesiyle başlayan olay uluslararası bir krize dönüşerek Osmanlı Devleti çok zor durumda bırakılmıştır. Osmanlı Devleti müfettiş tayin ederek olayı bir an önce açıklığa kavuşturmak istemişse de Avrupalı devletler yargıya müdahale teşebbüsünde bulunarak Osmanlı'nın içişlerine karışmak istemiştir. Osmanlı Devleti bu duruma engel olmak için yapılan yargılamayı hızlandırarak nihayete erdirmiştir. Bu olay sonucunda Selanik, konsolosları öldürülen Almanya ve Fransa ile onları destekleyen diğer ülkelerce işgal edilmemiştir. Olayla ilgili yapılan yargılamalar sonucunda her ne kadar 6 kişi idam edilmişse de bunlardan birisinin on beş yaşından küçük olduğu ve bir diğer kişinin de masum olduğu anlaşılmıştır.

Mesele burada kapanmamış ve büyük devletler olayın peşini bırakmayarak Selanik Vak'ası'nda ihmali olan herkesin en ağır şekilde cezalandırılmasını istemiştir. Osmanlı Devleti de uluslararası baskıyı hafifletmek için bu vak'anın takipçisi olarak üstüne gitmiştir. Selanik Vak'ası'nda ihmalleri görülen yerel yöneticiler olağanüstü mahkemelerde yargılanarak çeşitli cezalara çarptırılmışlardır.

Berlin Konferansı kararlarına Selanik Vak'ası'nın olumsuz tesir etmesinden korkan Osmanlı Devleti, bu vak'ada öldürülen Fransız ve Alman Konsolosların ailelerine 900.000 Frank tazminat ödemeyi kararlaştırmıştır. Bu miktar hazinece karşılanamayınca Mösyö Zarifiye'den borç alınarak verilmiştir. Belirtilen meblağ gümrük gelirlerinden karşılanmak üzere altı taksitle Mösyö Zarifiye'ye faiziyle birlikte toplamında 40.811 Osmanlı altını olarak ödenmiştir. Osmanlı Devleti, Selanik Vak'ası sırasında öldürülmüş olan Fransa ve Almanya Konsoloslarının ailelerine vereceği yardımla dış baskılardan kurtulmaya çalışmıştır.

Bu vak'anın uluslararası bir krize dönüşmesinin sonucu olarak Berlin'de 11 Mayıs 1876'da Avusturya, Rus ve Alman başbakanlarının katılımıyla Berlin Memorandumu toplanarak Osmanlı Devleti'nin gayrimüslimlerin hayatlarını koruyamadığı açıklanmıştır. Buradan bir daha Selanik Vak'ası benzeri bir olayın tekrar etmemesi için İstanbul ve İzmir gibi yerlere filolar gönderilmesi kararı çıkmıştır. Selanik Vak'ası devletlerarası bir politika meselesine dönüşerek, içeride pek çok sorunlarla uğraşan Osmanlı Devleti'ni siyasi, askeri ve ekonomik açıdan çok zor duruma

düşürmüştür. Osmanlı Devleti içeride pek çok sıkıntı yaşarken, dışarıda da Selanik Vak'ası gibi olaylar nedeniyle dış baskılara maruz kalmıştır.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA, DH. MKT, 1326/28, L.1, 16 Haziran 1879 (H. 25 Cemaziyelahir 1296).

BOA, DH. MKT, 1326/28, L.2, 22 Temmuz 1879 (H. 2 Şaban 1296).

BOA, DH. MKT, 1326/28, L.3, 11 Haziran 1879 (H. 20 Cemaziyelahir 1296).

BOA, DH. MKT, 1364/49, 8 Eylül 1886 (H. 9 Zilhicce 1303).

BOA, HR. TO, 122/105, 7 Ağustos 1876 (H. 16 Receb 1293).

BOA, HR. TO, 122/109, 7 Ağustos 1876 (H. 16 Receb 1293).

BOA, HR. TO, 122/58, 10 Haziran 1876 (H. 17 Cemaziyelevvel 1293).

BOA, HR. TO, 122/76, 30 Temmuz 1876 (H. 8 Receb 1293).

BOA, HR. TO, 122/93, 15 Ağustos 1876 (H. 24 Receb 1293).

BOA, HR. TO, 124/100, 15 Mayıs 1876 (H. 20 Rebiulahir 1293).

BOA, HR. TO, 124/84, 6 Mayıs 1876 (H. 11 Rebiulahir 1293).

BOA, HR. TO, 124/86, 8 Mayıs 1876 (H. 13 Rebiulahir 1293).

BOA, HR. TO, 124/87, 8 Mayıs 1876 (H. 13 Rebiulahir 1293).

BOA, HR. TO, 124/89, 9 Mayıs 1876 (H. 14 Rebiulahir 1293).

BOA, HR. TO, 124/90, 9 Mayıs 1876 (H. 14 Rebiulahir 1293).

BOA, HR. TO, 124/91, 9 Mayıs 1876 (H. 14 Rebiulahir 1293).

BOA, HR. TO, 124/92, 10 Mayıs 1876 (H. 15 Rebiulahir 1293).

BOA, HR. TO, 124/93, 10 Mayıs 1876 (H. 15 Rebiulahir 1293).

BOA, HR. TO, 124/94, 10 Mayıs 1876 (H. 15 Rebiulahir 1293).

BOA, HR. TO, 166/17, 9 Mayıs 1876 (H. 14 Rebiulahir 1293).

BOA, HR. TO, 462/12, 18 Ekim 1876 (H. 29 Ramazan 1293).

BOA, HR. TO, 553/11, 21 Mayıs 1876 (H. 26 Rebiulahir 1293).

BOA, HR. TO, 554/2, 13 Mayıs 1876 (H. 18 Rebiulahir 1293).

BOA, HR. TO, 554/3, 13 Mayıs 1876 (H. 18 Rebiulahir 1293).

BOA, HR. TO, 554/4, 14 Mayıs 1876 (H. 19 Rebiulahir 1293).

BOA, HR. TO, 554/7, 26 Mayıs 1876 (H. 2 Cemaziyelevvel 1293).

BOA, İ. DH, 1295/101782, L.1, 3 Temmuz 1876 (H. 10 Cemaziyelahir 1293).

BOA, İ. DH, 1295/101782, L.1, 16 Temmuz 1876 (H. 23 Cemaziyelahir 1293).

BOA, İ. DH, 1295/101782, L.2, 30 Temmuz 1876 (H. 8 Receb 1293).

BOA, İ. DH, 1295/101782, L.2, 31 Temmuz 1876 (H. 9 Receb 1293).

- BOA, İ. DH, 724/50530, L.2, 19 Haziran 1876 (H. 26 Cemaziyelevvel 1293).
- BOA, İ. DH, 727/50710, L.1, 19 Temmuz 1876 (H. 26 Cemaziyelahir 1293).
- BOA, İ. DH, 727/50710, L.2, 25 Temmuz 1876 (H. 3 Receb 1293).
- BOA, İ. DH, 729/5083, 13 Ağustos 1876 (H. 22 Receb 1293).
- BOA, İ. DH, 739/60487, L.2, 28 Ocak 1877 (H. 13 Muharrem 1294).
- BOA, İ. DH, 739/60487, L.2, 31 Ocak 1877 (H. 16 Muharrem 1294).
- BOA, İ. DH, 771/62803, L.2, 11 Haziran 1878 (H. 10 Cemaziyelahir 1295).
- BOA, İ. DH, 771/62803, L.3, 12 Haziran 1878 (H. 11 Cemaziyelahir 1295).
- BOA, İ. DH, 771/62803, L.4, 21 Temmuz 1878 (H. 21 Receb 1295).
- BOA, İ. DUİT, 138/37, L.1, 12 Mayıs 1876 (H. 17 Rebiulahir 1293).
- BOA, İ. DUİT, 138/37, L.2, 7 Mayıs 1876 (H. 12 Rebiulahir 1293).
- BOA, İ. DUİT, 138/38, L. 1, 13 Mayıs 1876 (H. 18 Rebiulahir 1293).
- BOA, İ. DUİT, 138/38, L. 2, 8 Mayıs 1876 (H. 13 Rebiulahir 1293).
- BOA, İ. DUİT, 138/39, L.2, 3, 4, 5, 9 Mayıs 1876 (H. 14 Rebiulahir 1293).
- BOA, İ. DUİT, 138/41, L.1, 30 Mayıs 1876 (H. 6 Cemaziyelevvel 1293).
- BOA, İ. DUİT, 138/41, L.2, 3, 28 Mayıs 1876 (H. 4 Cemaziyelevvel 1293).
- BOA, İ. HR, 271/16329, 14 Ağustos 1876 (H. 23 Receb 1293).
- BOA, İ. MMS, 54/2423, L.1-2, 24 Mayıs 1876 (H. 29 Rebiulahir 1293).
- BOA, ŞD, 272/20, L.1, 31 Aralık 1878 (H. 6 Muharrem 1296).
- BOA, ŞD, 272/20, L.2, 19 Aralık 1878 (H. 24 Zilhicce 1295).
- BOA, ŞD, 272/20, L.3, 12 Aralık 1878 (H. 17 Zilhicce 1295).
- BOA, ŞD, 272/20, L.3, 15 Kasım 1878 (H. 20 Zilkade 1295).
- BOA, ŞD, 272/20, L.4, 4 Kasım 1878 (H. 9 Zilkade 1295).
- BOA, ŞD, 272/20, L.5, 28 Ekim 1878 (H. 2 Zilkade 1295).
- BOA, Y. EE, 44/11, L.2, 18 Temmuz 1876 (H. 25 Cemaziyelahir 1293).
- BOA, Y. PRK. ZB, 9/73, 16 Şubat 1892 (H. 17 Receb 1309).

Araştırma Eserleri

- Acer, Z. (2011). *Tuna'da Osmanlı hâkimiyetinin zayıflaması ve adalale*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Arıkan, R. (2019). *Osmanlı Tarihi (1789-1876)*. M. Topal (Ed.). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Aydın, M. (2005). Sir Henry G. Elliot'ın İstanbul Büyükelçiliği (1867-1877) dönemindeki bazı büyük siyasi olaylara bakışı. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 18, 21-49.
- Bağçeci, Y. İngiltere Parlamento Tutanaklarında 1876 Bulgar İsyanı. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 24, 211-235.

- Bayram, S. (2009). *Osmanlı Döneminde Selanik Limanı, s. 1869-1912*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Cerasi, M. (2001). *Osmanlı kenti Osmanlı İmparatorluğu'nda 18. ve 19. yüzyıllarda kent uygarlığı ve mimarisi*. (A. Ataöv Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Çavdar, N. (2017). *Muhbir: Osmanlı basınının sivri dili*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Danişmend, İ. H. (1972). *İzahlı Osmanlı tarihi kronolojisi*, Cilt, s. 4. İstanbul: Türkiye Yayınevi.
- Delilbaşı, M. (1987). Selânik ve Yanya'da Osmanlı egemenliğinin kurulması. *Belleten*, 51(199), 75-101.
- Elliot, S. H. (1922). *Some Revolutions and other diplomatic experiences*. London.
- Etker, Ş. (2012). Vahan Efendi (H.S. Vahanyan) ve kimya biliminin temel ilkeleri / Isgızpunk Kimiagan Kidutyân, İstanbul, 1853. *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, 13(2), 41-64.
- İşbilir, Ö. (2019). Kalebend. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (Ek-C. 2, ss. 5-7). İstanbul: TDVİAM.
- Kiel, M. (2009). Selânik. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 36, ss. 352-357). İstanbul: TDVİAM.
- Köse, A. (2000). İhtida. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 21, ss. 554-558). İstanbul: TDVİAM.
- Mahmud Celaleddin Paşa. (1983). *Mir'ât-ı Hakikat-Tarihî hakikatların aynası*, Cilt: I-II-III, Haz. İsmet Miroğlu. İstanbul: Berekât Yayınevi.
- Oğuz, A. (2013). *1876 Selanik Vak'ası Osmanlı'nın balkan siyaseti*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Sabah, numara 62; 63; 64; 65; 68; 69; 72.
- Sezen, T. (2006). *Osmanlı yer adları*. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Takvim-i Vekayi, numara 63.
- Tepekaya, M. (2013). Selanik Vilayeti Almanya ve Fransa konsoloslarının öldürülmesi olayı (6 Mayıs 1876). *Belleten*, 77(280), 1031-1070.
- The Salonica Inquiry, Our Correspondent. (1876, Jun 21). *The Times*.
- Uçarol, R. (2008). *Siyasi tarih (1789-2001)*. İstanbul: Der Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı Tarihi*, Cilt, s. 1. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.